

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»
Факультет суспільних та прикладних наук
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
для здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему: «Розвиток екологічного туризму на території Національного
парку “Верховинський”»

за освітньо-професійною програмою
«Економіка та організація туристичної діяльності»
спеціальності 242 Туризм і рекреація

Студента 4 курсу Тс-20 групи

Бойчука Назара Васильовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник к. г. н. Депутат М.М.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала 5

Кількість балів: 94 оцінка: ECTS A

Члени комісії О. Чорно О. Б.

Мизур М. З.

Сторожевський Т. А.

Депутат М. М.

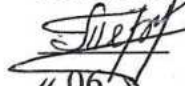
Мірач Л. М.

Терасюк І. М.

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА»
Факультет суспільних і прикладних наук
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи
Освітній ступінь: бакалавр
Спеціальність: 242 Туризм і рекреація

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи

 Христина ТЕРЛЕЦЬКА
« 06 » лютого 2024 року

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ СТУДЕНТУ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Бойчука Назара Васильовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Розвиток екологічного туризму на території Національного парку «Верховинський»»

Керівник роботи: к. г.н. Депутат Микола Миколайович

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом закладу вищої освіти від 12.03.2024 р. № 19/1

2. Строк подання студентом роботи 23.05.2024

3. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Визначити поняття «екологічний туризм», основні функції, принципи та завдання екологічного туризму, специфіку його організації на території національних природних парків;

2. Проаналізувати рекреаційно-туристичний потенціал та діяльність національного природного парку «Верховинський» ;

3. Здійснити оцінку стану розвитку екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський»;

4. Виявити проблеми організації екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський»;

5. Сформулювати рекомендації щодо розвитку екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський».

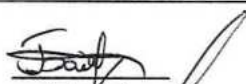
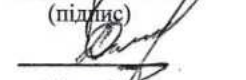
4. Дата видачі завдання 06.02.2024

Календарний план виконання роботи

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми кваліфікаційної роботи	05.12.2023	виконано
2	Затвердження індивідуального завдання	06.02.2024	виконано
3	Підбір літературних джерел	09.02.2024	виконано
4	Складання плану кваліфікаційної роботи	12.02.2024	виконано
5	Написання 1 розділу кваліфікаційної роботи	28.02.2024	виконано
6	Написання 2 розділу кваліфікаційної роботи	15.03.2024	виконано
7	Написання 3 розділу кваліфікаційної роботи	28.03.2024	виконано
8	Підготовка текстового варіанту роботи для попереднього захисту на засіданні кафедри	23.05.2024	виконано
9	Представлення роботи для перевірки на академічну добросесність	27.05.2024	виконано
10	Написання відгуку наукового керівника на кваліфікаційну роботу	03.06. 2024	виконано
11	Рецензування кваліфікаційної роботи	04.06.2024	виконано
12	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні ДЕК	14.06.2024	виконано

Студент

Науковий керівник

(підпис)

(підпис)

Назар БОЙЧУК

Микола ДЕПУТАТ

(прізвище, ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Метою дослідження є шляхи розвитку екологічного туризму на території національного парку «Верховинський».

В першому розділі розглянуто теоретичні основи організації екологічного туризму на території національного природного парку.

В другому розділі проведено дослідження особливостей розвитку екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський».

В третьому розділі представлено рекомендації щодо розвитку екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський».

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ЕКОЛОГІЯ, ТУРИЗМ, НАЦІОНАЛЬНИЙ ПАРК.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ	5
1.1 Специфіка національного природного парку як природоохоронної території.....	5
1.2 Сутність, принципи та функції екологічного туризму.....	8
1.3 Специфіка організації екологічного туризму на території національного природного парку.....	14
<i>Висновки до розділу 1</i>	19
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ВЕРХОВИНСЬКИЙ	20
2.1 Загальна характеристика національного природного парку «Верховинський».....	20
2.2 Аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу національного природного парку «Верховинський».....	27
2.3 Оцінка стану розвитку екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський».....	31
<i>Висновки до розділу 2</i>	36
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ВЕРХОВИНСЬКИЙ	38
3.1 Проблеми та шляхи розвитку екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський».....	38
3.2 Розробка еко-пізнавального туру як рекомендація щодо розвитку екологічного туризму на території НПП «Верховинський».....	47
<i>Висновки до розділу 3</i>	52
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Актуальність дослідження. Національні природні парки – унікальні природоохоронні об'єкти, які створені з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність. Одним з видів рекреаційно-туристичної діяльності, яка може здійснюватися на території національних природних парків є екологічний туризм, тобто відповідальна подорож з дбайливим ставленням до природи, спрямована на сталий розвиток території, збереження навколишнього середовища, підтримку добробуту місцевого населення. Проте екологічний туризм в Україні в цілому, і на території національних природних парків, не достатньо розвинений і досліджений.

Національний парк «Верховинський» є унікальним за своїм розташуванням, рекреаційно-туристичним потенціалом, колоритом та можливостями для розвитку екологічного туризму. Проте стан та можливості розвитку екологічного туризму на території парку досліджені недостатньо, саме тому актуальним є дослідження наявного потенціалу, передумов, проблем та можливостей розвитку екологічного туризму на території парку.

Інформаційною базою дослідження є роботи вітчизняних та зарубіжних науковців з питань екологічного туризму, зокрема А. Дубовіч, Ю. Зінько, О. Дмитрук, О. Морозюк, В. Гетьман, О. Мілічук, Н. Паньків, О. Савіцька та ін.

Мета роботи – вивчити шляхи розвитку екологічного туризму на території національного парку «Верховинський».

Об'єктом роботи є національний природний парк «Верховинський».

Предметом роботи є аналіз передумов та можливості розвитку екологічного туризму на території національного парку «Верховинський».

Завданнями роботи є:

- визначити поняття та сутність екологічного туризму;

- вивчити специфіку національних природних парків та специфіку організації екологічного туризму на їх території;
- проаналізувати рекреаційно-туристичний потенціал та діяльність національного природного парку «Верховинський»;
- оцінити стан та проблеми екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський»;
- сформулювати шляхи розвитку екологічного туризму на території національного парку «Верховинський»;
- розробити авторський еколого-пізнавальний тур як рекомендацію щодо розвитку екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський».

Методи дослідження, що застосовуються у роботі: аналіз літературних джерел, узагальнення, картографічний метод.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці рекомендацій щодо розвитку екологічного туризму на території національного парку «Верховинський» та можливості їх застосування в практичній діяльності парку.

Структура роботи містить вступ, три розділи, що поділяються на вісім підрозділів, висновки, список використаних джерел, додатки. Список використаних джерел включає 32 найменування. Загальний обсяг роботи складає 60 сторінок основного тексту, а також 15 додатків. У висновку відображено основні положення кваліфікаційної роботи та сформульовано загальні висновки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ

1.1 Специфіка національного природного парку як природоохоронної території

Природоохоронна територія – це територія, яка визначена з метою збереження природи. Однією із складових природо-заповідного фонду України є національні природні парки (НПП) – природоохоронні, рекреаційні, культурно-освітні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення та ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність [22].

Основні завдання національних природних парків:

- збереження цінних природних комплексів;
- створення умов для рекреаційної діяльності із додержанням режиму охорони заповідних об'єктів;
- організація наукових досліджень та рекомендацій щодо охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів;
- проведення екологічної освітньо-виховної роботи.

На території національних природних парків встановлений відповідний режим охорони і виділяють такі зони:

- заповідна зона – призначена для охорони, збереження та відновлення найцінніших природних об'єктів і охороняється відповідно до норм, встановлених для природних заповідників;
- зона регульованої рекреації – в її межах дозволяється короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд мальовничих об'єктів; у цій зоні дозволяється влаштування та

відповідне обладнання туристських маршрутів і екологічних стежок; тут забороняються рубки лісу головного користування, промислове рибальство, мисливство, інша діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони;

- зона стаціонарної рекреації – призначена для розміщення закладів розміщення для відвідувачів, проте тут заборонена господарська діяльність, яка може негативно вплинути на навколишнє довкілля;
- господарська зона – тут дозволяється господарська діяльність в межах завдань, які покладені на парк з додержанням вимог та обмежень, притаманних для біосферних заповідників.

На вищезазначених територіях заборонена будь яка діяльність, яка може нанести шкоду навколишньому середовищу і знизити рекреаційну цінність національного природного парку. Діяльність на території національного парку регулюється «Положенням про наукову та науково-технічну діяльність природних і біосферних заповідників та національних природних парків» [18] та «Проектом організації території національного парку», які затверджуються центральним органом виконавчої влади.

Спеціальними підрозділами національного парку організовується рекреаційна діяльність на території парку [22].

Національні природні парки відіграють життєво важливу роль у збереженні світового біорізноманіття. Першим в історії національним парком був, створений в 1872 році, парк Єллоустоун, а загалом в світі налічується близько 2 тисяч національних парків. В Україні є 53 національні природні парки, причому найбільше на території Івано-Франківської та Херсонської областей, де їх по 5.

Івано-Франківщина має надзвичайно потужний потенціал для розвитку екологічного туризму власне на території національних парків, адже володіє багатим природно-ресурсним та історико-культурним потенціалом, мальовничими краєвидами та етнографічними пам'ятками. Так, зокрема, на території Івано-Франківщини є такі національні природні парки:

- Верховинський національний природний парк;
- Національний парк «Гуцульщина»;
- Галицький національний природний парк;
- Карпатський національний природний парк;
- Національний природний парк «Синьогора» [20].

На території національних парків встановлені правила поведінки для відвідувачів, адже це природоохоронні території з встановленим режимом і статусом. Так, на території національних парків дозволено:

- відвідувати екологічні стежки, маршрути та відпочивати у спеціально відведених місцях;
- фотографувати, спостерігати за флорою і фауною;
- облаштовувати намети, розводити багаття тільки у спеціально відведених місцях;
- рибалити і збирати гриби у спеціально відведених місцях у встановлений період часу і сезон;
- з дозволу та у супроводі відвідувати заповідні території з особливим природоохоронним статусом;
- знайомитись з пам'ятками архітектури, етнографії, історії, традиціями, звичаями, які притаманні для території НПП.

Відвідувачі повинні суворо дотримуватись обмежень, які чітко встановлені на території всіх природоохоронних об'єктів. На території національних парків, зокрема, заборонено:

- сходити з екологічних стежок та їздити на моторизованих транспортних засобах;
- розпалювати вогнища в заборонених місцях;
- рвати рослини, ламати гілки, виривати коріння дерев та рослин;
- малювати, робити написи на камінні, скелях та інших об'єктах;
- викидати сміття;
- шуміти, лякати тварин і птахів;
- збирати гриби і ягоди в заповідних зонах;

- полювати та ловити рибу під час нересту;
- руйнувати гнізда, вбивати тварин, комах, птахів, плазунів тощо;
- використовувати хімічні миючі засоби;
- брати в руки маленьких тварин, пташенят;
- лазити по деревах, каменях, скелях;
- викопувати і руйнувати археологічні та геологічні пам'ятки [20].

1.2 Сутність, принципи та функції екологічного туризму

Екологічний туризм означає відповідальну подорож до природних зон, яка передбачає збереження навколишнього середовища, підтримку добробуту місцевого населення і потребує інформування та навчання. Тобто це відповідальна подорож, яка не приносить шкоди довкіллю. З метою розвитку відповідальних подорожей до природних територій, які зберігають навколишнє середовище і покращують добробут місцевого населення через освіту, партнерство, членські послуги створена Міжнародна асоціація екологічного туризму (ТІЕС «The international ecotourism society») [31]. За твердженням ТІЕС, всі учасники екологічних подорожей, а саме громади, туристи, місцеві мешканці, повинні прийняти основні принципи екологічного туризму:

- мінімізація фізичних, соціальних, поведінкових та психологічних наслідків подорожі на природу;
- формування екологічної, культурної свідомості, поваги та збереження природи для наступних поколінь;
- забезпечення позитивного досвіду від подорожі як для відвідувачів, так і для господарів без шкідливого впливу на навколишнє середовище;
- забезпечення фінансової вигоди для місцевих мешканців та приватного бізнесу;
- проектування, будівництво та експлуатація об'єктів з мінімальним рівнем ураження;
- повага та визнання прав, свобод корінного населення у громаді та співпраця з ними [32].

Поняття екологічний туризм вперше з'явилося в науковій літературі з кінця 1980-х років і є особливою формою туризму, яка підтримує сталість і добробут місцевих громад, одночасно захищаючи навколишнє середовище та забезпечуючи відвідувачам відпочинок на лоні природи.

У 2002 році ООН задекларувала Міжнародний Рік Екотуризму, в цьому ж році було вперше опубліковано професійний журнал «Екотуризм».

На сьогоднішній день, окрім Міжнародної асоціації екотуризму, питаннями організації екологічного туризму займаються також Європейський центр екології та агротуризму (ECEAT), Європейська мережа розвитку стійкого туризму (ECOTRANS) [30].

Основні цілі екологічного туризму акцентують на довгостроковому сталому розвитку, включаючи збереження природних ресурсів, отримання доходу, навчання, залучення місцевих жителів, збереження культури та традицій місцевого населення, економічний розвиток та покращення інфраструктури без завдання шкоди навколишньому середовищу [19].

Зростання попиту на подорожі, збільшення кількості відвідувачів на тій чи іншій території призводить до негативного впливу на місцеве екологічне середовище, неповагу до місцевої культури, масового неконтрольованого будівництва та економічного навантаження для задоволення потреб туристів. Важливо дослідити подальші дії органів влади, бізнесу і самих відвідувачів для підтримки сталого розвитку туризму [31].

Близьким за змістом є поняття «м'який туризм» («soft tourism» або «tourism with soft touch»), інакше кажучи, туризм з м'яким дотиком до природи. В сучасному житті люди виснажені постійними стресами, психологічними навантаженнями, поспіхом, урбанізацією, прагнуть виїхати на природу, щоб відновити втрачені фізичні та духовні сили. Проте, дуже часто, такий відпочинок на природі призводить до завдання їй шкоди. Негативний вплив туризму на природу включає в себе: винищування представників флори і фауни через полювання, незаконне виловлювання риби, витоптування, вирубку дерев, розведення вогнищ в недозволених місцях, виривання рослин з коренями,

відлякування тварин під час проходження маршруту, руйнування гнізд, шумовий вплив. Вкрай негативним фактором є знищення рекреаційних територій через розбудову туристичної інфраструктури, зокрема, порушення ґрунтового покриву, вирубка дерев, забруднення водойм, забруднення територій сміттям, хімічними побутовими відходами, недозволена та неконтрольована господарська діяльність, знищення природних багатств для задоволення потреб туристів (сувеніри), загострення конфліктів з місцевим населенням через незнання місцевих звичаїв, традицій, релігійних особливостей.

Екологічний туризм передбачає не просто використання благ природи як місця відпочинку, користувацького споживання, а й усвідомленого позитивного ставлення до навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів. Тобто рекреаційна функція має підпорядковуватись природоохоронній.

Основні складові екотуризму – екоосвітня, природоохоронна, етнотолерантна.

Екоосвітня складова передбачає включення в екологічний тур екологічної освіти, отримання туристами нових знань стосовно природи та її збереження.

Природоохоронна складова передбачає екологічно свідому поведінку туристів на маршруті, пересування екологічними стежками, спеціально відведеними для відвідувачів з метою недопущення негативного впливу на екосистему, збереження чистоти на маршруті.

Етнотолерантна складова екологічного туризму передбачає повагу до місцевих жителів, місцевих законів, економічний розвиток території.

Основною рушійною силою екологічного туризму є туристична індустрія та наявність екотуристів. В Україні екологічний туризм все ще недостатньо розвинений, адже можливий тільки з чітким усвідомленням його розуміння як з боку держави, бізнесу так і самих туристів. Все ще мало є свідомих екотуристів, які готові витратити час і гроші на спілкування з природою, розуміння її механізмів без порушення і втручання в природне середовище. Основна ідея екологічного туризму – турбота про навколишнє середовище, використання

природи в туристичних цілях із формуванням любові до неї, усвідомлення важливості її захисту [4, с. 35].

Основними функціями екотуризму є:

- інтелектуально-освітня, яка передбачає розвиток творчої, всебічно розвиненої та свідомої людини. Особливу роль тут відіграє робота з молоддю, де формами реалізації екотуризму можуть стати екологічні табори, екологічні експедиції, екологічні свята, екологічні тренінги, екологічні ігри, семінари тощо. Жодне теоретичне навчання не дасть такого ефекту, як пряме спостереження та дослідження у природних умовах;
- культурно-пізнавальна функція передбачає формування екологічної культури населення. Її можна реалізувати шляхом розробки рекламної-інформаційної продукції, листівок, буклетів, проведення екологічних акцій, репортажів, еко-туристичних програм, шоу, роликів на інтернет-ресурсах тощо. Вкрай важливим є виховання культури спілкування між людьми різного етнокультурного, релігійного, майнового походження;
- дозвіллево-розважальна функція реалізується розробкою сценаріїв екологічних програм, розробкою цікавих еко-маршрутів, ігор для дітей та дорослого населення. Тут вкрай важлива злагоджена робота гідів, туристичних менеджерів, працівників природоохоронних територій, природознавців;
- збереження та примноження біокультурного різноманіття, захист природної та культурної спадщини планети через довгострокові рішення, пов'язані з ринком;
- розширення можливостей місцевих громад для боротьби з бідністю та досягненням сталого розвитку;
- сприяння екологічній свідомості, формування розуміння вдячності природі, місцевому суспільству та культурі.

В Законі України «Про туризм» [23] нема чітко сформульованого визначення «екологічний туризм», що створює проблеми в розвитку цього виду туризму. Часто екологічний туризм ототожнюють із сільським, проте таке твердження є некоректним, адже ці види туризму виконують хоч і схожі, проте відмінні функції, мають різні принципи та завдання, соціально-економічні та екологічні фактори. Одним з ключових завдань екологічного туризму є забезпечення сталого, зрівноваженого розвитку території, адже саме екологічний туризм передбачає, з однієї сторони, збереження природи, ефективно і раціональне використання ресурсів, зменшення антропогенного впливу на навколишнє середовище, а, з іншої – регіональний розвиток, покращення добробуту місцевого населення. Це не лише прибуткова галузь, але й соціально важлива. Стійкий, збалансований туризм передбачає раціональне використання ресурсів, позитивний загальний баланс між екологічними, соціально-культурними, економічними впливами туризму, при чому частина отриманих прибутків від туризму спрямовується на відновлення рекреаційних ресурсів і вдосконалення туристичних послуг [8].

Розвиток екологічного туризму має ряд позитивних впливів, зокрема, сприяє екологічній свідомості населення, дає можливість працевлаштування для місцевого населення, розвиток місцевої економіки та інфраструктури, сприяє збереженню природного різноманіття, місцевих традицій, культурної спадщини території тощо. Проте не слід забувати і про негативний вплив неконтрольованого збільшення туристичних потоків на навколишнє середовище, зокрема, це шум, відходи, порушення умов існування дикої природи, неналежна поведінка туристів в населених пунктах, втручання їх в культуру, побут місцевого населення, надмірна комерціалізація природних об'єктів тощо [7; 16].

Екологічний туризм має ряд відмінностей, зокрема, передбачає відвідування туристів місць, які практично не змінені господарською діяльністю людини з рідкісною фауною і флорою; місця з обмеженнями щодо кількості відвідувачів; екологічне виховання під час екологічних турів; раціональне

використання ресурсів, виховання свідомої поваги та любові до природи; спостереження за природою, милування нею без втручання в екосистему. За твердженням Гектора Цебаллоса-Ласкурейна, екотурист є активним через дослідження і спостереження природи, на відміну від звичайного туриста, який є просто пасивним користувачем природних благ. К. Зіффер зазначає, що екотуризму потрібне планування, щоб збалансувати економічні, соціальні та екологічні цілі.

В дослідженні Дубовіч І. А. та Фомічевої Т.Є. зазначено, що екологічний туризм передбачає чіткі правила поведінки туриста під час подорожі, інакше це призведе до деградації природних ресурсів. Екологічний туризм повинен базуватись на еколого-економічній компетентності туриста, з метою раціонального використання природних ресурсів та захисту природи, відповідно до принципів сталого розвитку території [5].

Вкрай важливим є екологічне виховання молоді через туристсько-краєзнавчу роботу на лоні природи, залучення школярів до охорони природи та формування відповідальності за її збереження, формування екологічної культури, вміння не лише спостерігати і споживати, але й поводитись відповідно до місцевих особливостей, знати закони живої природи [11, с.32].

В Україні створена ГО «Українська Асоціація Активного та Екологічного Туризму», яка займається популяризацією дружних природні активних видів відпочинку та екологічного туризму [26].

1.3 Специфіка організації екологічного туризму на території національного природного парку

Відповідно до ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» одним із видів діяльності, зокрема, на території національних природних парків, є рекреаційна діяльність та можливість надання туристичних послуг. Розвиток туристичного напрямку на території національного парку є важливим як з

освітньої, культурної точки зору, так і економічної. Відповідно до статті 47 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» кошти, які отримані в результаті рекреаційної діяльності, є власними коштами природо-заповідної території а, отже, можуть бути використані для розбудови і подальшого розвитку НПП [22].

Проте в розвитку екотуризму на території національних парків спостерігається низка проблем, зокрема, відсутність єдиної чіткої стратегії розвитку туристичного напрямку, низька мотивація співробітників через низький рівень заробітної плати, недостатня співпраця з туристичним приватним бізнесом, з метою популяризації екологічних туристичних програм, недостатність фінансування з боку держави. Крім того, не менш важливою проблемою є просте нерозуміння і небажання розвивати саме туристичний напрям, відсутнє розуміння отримання користі від такої діяльності, недостатня кваліфікація працівників. Часто спостерігається ситуація збору коштів з відвідувачів, при цьому відсутнє облаштування інфраструктури, відсутнє розуміння в місцевого населення необхідності туристичного розвитку національного парку тощо. Зворотна сторона показує і негативний вплив туристів на екосистему парків, відсутність елементарної поваги до природи, засмічення території та нерозуміння з боку відвідувачів поняття «екологічного туризму» як такого, що передбачає толерантне ставлення до природи і її збереження. На ринку туристичних послуг практично відсутня пропозиція туристичних маршрутів, програм, екскурсій екотуризму на території національного природного парку. В той же час зародження такої співпраці принесе позитивний напрям розвитку національного парку, можливість економічного забезпечення власних потреб [12].

Розвитку екологічного туризму повинне передувати проведення освітніх заходів серед населення для підвищення екологічної свідомості та розуміння необхідності поваги та збереження природи.

Прикладом розвитку екологічного туризму на території НПП є екологічні стежки та пізнавальні екскурсії.

Особливості організації екологічного туризму на території національних парків також визначається статтею 20 Закону України «Про природо-заповідний фонд України», що передбачає можливість створення тут умов для розвитку рекреаційної діяльності, та статтею 21 цього закону, яка визначає створення системи екологічних туристичних маршрутів та закладів розміщення в зонах регульованої та стаціонарної рекреації відповідно [22].

Відповідно до «Положення про рекреаційну діяльність в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України», в межах розвитку екологічного туризму передбачені довго та короткотермінові організовані та самодіяльні заходи в дозволенних межах. Туризм на території парку може бути реалізований як активний, так і пасивний, з науково-пізнавальною, культурно-пізнавальною, лікувально-оздоровчою метою. Проте слід зазначити, що будь які форми туристичної діяльності повинні бути чітко узгоджені із адміністрацією закладу, враховуючи допустимі норми антропогенного навантаження. Специфіка організації туристичної діяльності на території парку повинна бути чітко регламентована, затверджена і її рішення є чіткою підставою для виконання. Для формування якісного екологічного туристичного продукту повинні бути залучені наукові співробітники парку, кваліфіковані екскурсводи. Також для надання туристичних послуг екотуризму зовнішній установі має бути підписаний відповідний договір про співпрацю. Практичні аспекти реалізації екологічного туризму на території парку визначаються «Проектом організації національного природного парку». Тут визначений допустимий рівень антропогенного навантаження, специфіку та можливості співпраці із іншими установами, надання туристичних послуг населенню, визначені екологічні стежки, програми, маршрути, які можуть бути складовою екологічного туристичного продукту. Важливою складовою є економічна частина надання туристичних послуг. Вона є чітко регламентованою і прописаною у відповідному документі [9].

Організація екологічного туризму на території НПП передбачає декілька напрямів, серед яких: чітке визначення допустимої кількості відвідувачів,

створення музеїв, еко-ферм, тематичних експозицій і виставок, екологічних візит-центрів, використання екологічно безпечних видів транспорту (електромобілі, велосипеди, кінні перевезення тощо) та встановлення екологічних вимог до транспорту, чіткі вимоги до облаштування туристичних маршрутів, раціональне використання наявної території, замість використання нової, економія електроенергії та палива, використання альтернативних джерел енергії, використання екологічно чистих продуктів, посуду, освітні заходи для інформування туристів. Важливою складовою є розвиток екологічних готелів, які повинні відповідати європейським екологічним стандартам, а саме дотримуватись норм щодо використання чистого опалення, очисних споруд, відходів, застосування екологічних ламп. Приготування їжі з екологічно чистих продуктів є пріоритетною [27].

На території національного природного парку можна реалізовувати такі напрями екологічного туризму:

- науковий екологічний туризм (відвідувачі мають можливість брати участь в наукових польових експедиціях та дослідженнях);
- тури з історії природи по спеціально облаштованих екологічних туристичних маршрутах;
- пригодницький екологічний туризм, який передбачає пішохідні та велосипедні прогулянки по місцевості, активні подорожі із фізичним навантаженням, водні, кінні та спелеотури тощо [10].

Основними екотуристичними продуктами на території НПП можуть бути:

- спеціальні екологічні та екологічно-культурні тури, еколога-природознавчі екскурсії;
- проведення спортивних змагань та культурно-пізнавальних заходів на території НПП в дозволених зонах рекреації;
- фотополювання, контрольоване збирання ягід та грибів в дозволених місцях;
- продаж екологічно чистих місцевих продуктів, в т.ч. локальної кухні;
- прокат туристичного спорядження;

- рекламно-інформаційні послуги, виготовлення фото, аудіо, відео продукції.

Умовою для здійснення екологічного туризму на території НПП є:

- екологічні види транспорту (байдарки, каное, рафти, кінні перевезення, вузькоколіїні залізниці, електромобілі);
- наметові містечка, притулки, екологічні кемпінги та інші заклади розміщення, які дотримують встановлених екологічних вимог;
- заклади розміщення, які подають страви з екологічно чистих продуктів;
- висококваліфікований туристичний персонал, в т.ч. з місцевого населення, яке добре знає особливості території, місцеві традиції, культуру;
- кваліфіковані гідів-природознавців та менеджери екотуризму, які є свідомими, активними особами з чітким усвідомленням важливості природоохоронної діяльності в туризмі [6].

Екотуристичний продукт на території НПП включає в себе:

- екотуристичні послуги (послуги суб'єктів туристичної діяльності – операторів і агентів, які розробляють та реалізують туристичний продукт, транспортні послуги, послуги індустрії гостинності та харчування, дозвіллієві послуги);
- процес споживання екотуристичних послуг (послуги гідів-природознавців на маршруті та менеджера екологічного туризму, керівника групи);
- товари, які можуть споживати еко туристи під час відвідування НПП (сувеніри, листівки, екопродукція) [4].

Однією з найважливіших форм організації екологічного туризму є організація екологічних стежок, тобто піших екскурсійних шляхів для відвідування від 30 хв до 2 год., для виховних та освітньо-дослідницьких цілей. Оптимальна довжина екологічних стежок – 3 км, допускається до 6 км. максимум. Відвідання екологічних стежок пропонується в супроводі кваліфікованого гідів-супроводжувача, який акцентуватиме на окремі об'єкти на маршруті, які мають особливу цінність. Екологічні стежки мають бути доступними для різних вікових категорій, облаштовані відповідними місцями

зупинок. По маршруту екологічної стежки мають бути відповідні інформаційні стенди, вказівники, а сама стежка нанесена на карти і зазначена в путівниках. На початку маршруту має бути перший стенд, на якому розміщена карта із нанесеною екологічною стежкою, а також правила поведінки на ній. Доброю практикою є наявність оглядових веж, звідки можна спостерігати за навколишньою місцевістю, птахами, тваринами. До критеріїв облаштування екологічних стежок також відносять: транспортна доступність початкового і кінцевого пунктів маршруту екологічної стежки, доступність екологічної стежки для осіб з обмеженими фізичними можливостями, час проходження та тривалість маршруту, наявність оглядових пунктів, можливість використання природніх об'єктів для спостереження на маршруті, інформаційне забезпечення друкованими та електронними матеріалами, наявність та використання додаткових стежок для доступу до цікавих природних та історико-культурних об'єктів [29].

Висновки до розділу 1

Національні природні парки – це природоохоронні території, які створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність. Одним із видів туризму, який може бути реалізований на території НПП є екологічний туризм, тобто відповідальна подорож до природніх зон, яка не приносить шкоди і передбачає збереження навколишнього середовища, підтримку добробуту місцевого населення. Екологічний туризм визнаний на світовому рівні як один з пріоритетних у сталому розвитку суспільства, є перспективним напрямком розвитку національних природних парків. Екологічний туризм виконує ряд важливих функцій і завдань, серед яких виховання дбайливого ставлення до природи, підвищення екологічної самосвідомості, можливість відпочинку без нанесення шкоди навколишньому довкіллю. В Україні екологічний туризм

практично нерозвинений, причиною чого є низька екологічна свідомість населення, недосконалість державної законодавчої та фінансової підтримки, недостатньо розвинена матеріально-технічна база, низька зацікавленість туристичного бізнесу в розвитку екологічного туризму, недостатня кваліфікація туристичного персоналу з надання екологічних туристичних послуг, низька відповідальність за порушення природоохоронного режиму на території парків, відсутня пропозиція екологічних туристичних продуктів на ринку туристичних послуг, недостатня зацікавленість і компетентність НПП у розвитку екологічного туризму.

Розвиток екологічного туризму має бути чітко регламентованим і під суворим контролем, щоб уникнути негативного впливу туристів на екосистему парків. Головною умовою є бережливе, дружнє ставлення до природи.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ВЕРХОВИНСЬКИЙ»

2.1 Загальна характеристика національного природного парку «Верховинський»

Національний природний парк «Верховинський» (далі – НПП «Верховинський» або Парк) створений відповідно до Указу Президента України від 22 січня 2009 року № 58/2010 «Про створення національного природного парку «Верховинський», площею 12022,9 гектарів. Указом президента №2/2021 «Про зміну меж території національного природного парку «Верховинський»» від 11 січня 2021 року, територію Парку розширено на 1695,5 га, що сприятиме збереженню, відтворенню, ефективному використанню типових та унікальних природних комплексів Українських Карпат, матиме позитивний вплив на

розвиток регіону. Площа, з врахуванням розширення, становить 13 718.4 га. (Додаток А) [17].

Офіційний сайт парку «Верховинський»: <https://verkhovynskyi-park.in.ua/>
(рис. 2.1)

Рис. 2.1. Емблема національного парку «Верховинський»

Парк є бюджетною, неприбутковою, природоохоронною, рекреаційною, культурно-освітньою, науково-дослідною установою і входить до складу природо-охоронного фонду України, охороняється як національне надбання, в якому встановлено особливий режим охорони.

Парк є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки у відділенні Казначейства і утримується за рахунок коштів державного бюджету. З метою підтримки функціонування парку можуть залучатись кошти з місцевих бюджетів, благодійних фондів, коштів підприємств, організацій, громадян та інших джерел, не заборонених законодавством.

Кошти, отримані в результаті надання платних послуг є власними коштами парку і не підлягають вилученню. Ці кошти використовуються для здійснення заходів щодо охорони території парку. Адміністрація парку може встановлювати плату за відвідування парку в установленому порядку. Для здійснення природоохоронних заходів парк може подавати запити про виділення коштів. Майно парку є державною власністю, а парк володіє і користується майном за погодженням з Міністерством Довкілля. За

погодженням з Міністерством Довкілля парк може здавати в оренду майно, яке не використовується в природоохоронних, наукових і виробничих цілях, на вигідних для парку умовах. Парк має печатку зі своїм найменуванням, штамп та офіційну емблему. У своїй діяльності парк керується Конституцією України, Законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про природо-заповідний фонд України», «Про Червону книгу України», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», Земельним, Лісовим, Водним Кодексами України, міжнародними договорами, Проектом організації території Парку, «Положенням про національний природний парк «Верховинський».

На території парку у спеціально визначених місцях встановлені інформаційні та охоронні знаки. Юридична та поштова адреса парку: присілок Печіще, 3А, с. Верхній Ясенів, Верховинський район, Івано-Франківська область. Парк звітує за свою діяльність Міністерству Довкілля та перед відповідними органами державної виконавчої влади [17].

Національний природний парк «Верховинський» розташований на території Голошинської та Зеленської сільських рад в межах Верховинського району Івано-Франківської області. Парк знаходиться у Чивчино-Гринявських горах – це найбільш віддалена і важкодоступна частина Українських Карпат.

Територія Парку поділена на чотири природоохоронні науково-дослідні відділення, зокрема Буркутське, Чивчинське, Прикордонне, Перкалабське. В парку розміщені комплекси, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність.

Діяльність НПП «Верховинський» сприяє збереженню, відтворенню, ефективному використанню типових та унікальних природних комплексів Українських Карпат, та має позитивний вплив на розвиток регіону.

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» на території НПП «Верховинський», з урахуванням природоохоронної оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей встановлюється

диференційований режим щодо їх охорони, відтворення та використання і виділяються функціональні зони:

- заповідна;
- регульованої рекреації;
- стаціонарної рекреації;
- господарська.

На території заповідної зони забороняється господарська та будь яка інша діяльність, що суперечить цільовому призначенню цієї зони або створює загрозу шкідливого впливу на природні процеси, зокрм забороняється:

- будівництво споруд, шляхів та інших об'єктів транспорту та зв'язку, не пов'язаних з дільністю Парку, розведення вогнищ та облаштування місць відпочинку, прогін свійських тварин, стоянка транспорту, проліт вертольотів та літаків нижче 2000 метрів над землею та інші види звукового впливу, що порушують шумові норми парку;

- геологорозвідувальні роботи, порушення ґрунтового покриву, добування піску, гравію, застосування хімічних речовин, проведення рубок головного користування, заготівля кормових трав, випасання худоби, вилов диких тварин, порушення умов гніздування тощо;

- мисливство, рибальство, відстріл тварин, всі види екскурсій, крім пішохідних, збирання колекційних та інших матеріалів, окрім тих, які необхідні з науковою метою, сінокосіння механізованими засобами.

В заповідній зоні дозволяється:

- виконання відновлюваних робіт на землях з порушеними корінними природними комплексами, відновлення гідрологічного режиму, збереження та відновлення рослинних угруповань, видів рослин і тварин, які зникають;

- здійснення протипожежних заходів та вибіркового діагностичного відстрілу тварин для ветеринарно-санітарної експертизи;

- виконання робіт та спорудження будівель для наукових досліджень.

В зоні регульованої рекреації дозволяється короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд мальовничих місць. На території зони регульованої рекреації забороняється:

- рубки лісу головного користування, прохідні рубки;
- будь яке будівництво, яке не пов'язане з роботою парку;
- розробка корисних копалин, кар'єрів, промислове рибальство, мисливство, промислова заготівля лікарських рослин;
- проїзд та стоянка транспорту, крім службового;
- організація масових спортивних, туристичних заходів, наметових таборів, які не погоджені з адміністрацією парку;
- розведення вогнищ в недозволених місцях;
- застосування хімічної речовин у боротьбі з шкідниками;
- порушення режиму водоохоронних зон;
- використання плавзасобів з двигунами внутрішнього згоряння, окрім тих, які використовуються для внутрішніх потреб;
- будь яка діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних об'єктів парку [17].

В зоні регульованої рекреації допускається:

- проведення заходів, пов'язаних з збереженням, відтворенням та ефективним використанням природних комплексів;
- короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, огляд привабливих туристичних об'єктів на території парку;
- облаштування туристичних маршрутів та екологічних стежок, тимчасових наметових таборів, оглядових майданчиків, організація природоохоронної пропаганди;
- любительське рибальство на спеціально відведених для цього зонах;
- регульований збір грибів, ягід, рослин для задоволення потреб громадян, що проживають на території парку у відповідності до встановлених норм.

Зона стаціонарної рекреації призначена для розташування готелів, мотелів, кемпінгів та інших засобів розміщення та обслуговування відвідувачів парку. На території цієї зони забороняється будь яка господарська діяльність, яка не пов'язана із безпосереднім призначенням цієї зони або може шкідливо вплинути на стан природних об'єктів в парку.

В межах парку суворо забороняється:

- погіршення стану збереження території Смарагдової мережі Європи «Національний парк «Верховинський»», середовищ перебування рослинного і тваринного світу, занесених в Червону книгу України та міжнародних Червоних списків;
- проведення робіт та заходів, які є джерелом підвищеного шуму в період масового розмноження диких тварин;
- здійснення заходів з поліпшення санітарного стану лісів навколо місць гніздування птахів, занесених до Червоної книги України, чорного лелеки, тетеруків, глухарів;
- пошкодження місць проживання диких тварин (барлогів, гнізд).

Охорона парку покладається на службу охорони парку, яку очолює директор парку. Служба охорони парку несе відповідальність за:

- забезпечення дотримання режиму території парку;
- попередження та припинення порушень природоохоронного законодавства на території парку.

Розмір шкоди, заподіяної на території парку визначається в установленому порядку та підлягає компенсації в повному розмірі. Державний контроль за додержанням режиму парку здійснює Державна екологічна інспекція України. Громадський контроль здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля.

Наукова та науково-технічна діяльність парку здійснюється з метою вивчення природних процесів, екологічного прогнозування, забезпечення збереження, охорони, відтворення особливо рідкісних об'єктів і таких, що перебувають під загрозою зникнення, занесених до Червоної книги України та

міжнародних Червоних списків, дослідження та збереження історико-культурних цінностей.

Основними напрямками наукової та науково-технічної роботи на території парку є:

- ведення Літопису природи;
- організація та здійснення спостережень за станом і динамікою екосистем, природних об'єктів і комплексів;
- інвентаризація об'єктів флори і фауни, рослинних угруповань, ландшафтного різноманіття;
- розроблення наукових рекомендацій, програм щодо збереження і відтворення рідкісних видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, гідрологічного режиму, запобігання проникненню чужорідних видів рослин і тварин, які загрожують екосистемам;
- дослідження пам'яток історико-культурних цінностей на території парку для розробки рекомендації для їх збереження і покращення;
- підготовка наукових матеріалів, необхідних для освітньо-виховної роботи, рекреаційної та інших видів діяльності парку;
- створення наукових фондів, баз даних, інформаційних систем;
- облік кадастрових відомостей щодо об'єктів, які знаходяться на території парку.

Національний природний парк «Верховинський» має право:

- брати участь в екологічних, регіональних, галузевих, державних та міжнародних програмах, конференціях тощо;
- здійснювати наукову та науково-технічну діяльність на замовлення у відповідності до укладених договорів з організаціями, які зацікавлені в природоохоронних питаннях;
- формувати фонди наукових матеріалів, обмінюватися експонатами в установленому порядку.

Екологічна освітньо-виховна робота проводиться з метою цілеспрямованого впливу на світогляд, поведінку, діяльність місцевого

населення та відвідувачів стосовно збереження природної спадщини, природних комплексів, об'єктів парку шляхом поширення знань та підвищення обізнаності щодо ландшафтної різноманітності, формування екологічної свідомості, виховання поваги до природи. Парк працює з усіма верствами населення, підприємствами, організаціями, дошкільними, загальноосвітніми, позашкільними, професійно-технічними та закладами вищої освіти, ЗМІ.

Основні завдання діяльності Парку є:

- збереження та відтворення цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів на його території;
- створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів;
- організація та здійснення науково-дослідних робіт, у тому числі з вивчення природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання, розроблення та впровадження наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища, відтворення окремих видів флори та фауни, відновлення порушених екосистем, управління та ефективного використання природних ресурсів, організації та проведення моніторингу ландшафтного та біологічного різноманіття;
- проведення екологічної освітньо-виховної роботи [17].

2.2 Аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу національного природного парку «Верховинський»

Національний природний парк «Верховинський» розташований у віддалених і важкодоступних місцях Карпат, у верхів'ї Чорного Черемошу (Додаток Д) та річки Перкалаб з притоками. Парк володіє потужним природним та історико-культурним потенціалом і є привабливим для туристів. Окрім мальовничих ландшафтів, на території парку можна познайомитись із давніми традиціями, звичаями, побачити місцеві промисли, зокрема ткацтво,

різьбярство, сироваріння та ін. Парк славиться своєю самобутністю, унікальною незайманою природою, при цьому низьким антропогенним навантаженням.

Основними типами рослинності на території НПП «Верховинський» є лісова, лучна та болотна. Більша частина території вкрита лісом, верхній гірський лісовий пояс займає ялина європейська, на висоті 1500-1550 м займають зарості сосни гірської, ялівця сибірського, зеленої вільхи, високогірні луки. На території парку представлено 699 видів вищих судинних рослин, серед яких айстра альпійська, аконіт Жакена тощо. 64 види рослин занесені в Червону книгу України, 3 в «Світовий Червоний список». Біля потоків спостерігаються сіровільхові ліси. Тут проростають такі рідкісні рослини, як дельфіній високий, гвоздика гарна, стародуб, китятки гіркі гірські, волошка Кочі тощо. На особливу увагу заслуговують рідкісні види родини орхідних, зокрема ендемік Східних Карпат – чорнянка карпатська. Особливою цінністю парку є сосна кедрова європейська (карпатський кедр).

Фауна парку представлена такими видами тварин як рись, кіт лісовий, бурий ведмідь, саламандра плямиста, тетерук та ін. Загалом на території парку налічується 1059 видів тварин, серед них 840 видів безхребетних, 220 – хребетних, 59 – ссавців, 6 плазунів, 125 птахів, 19 представників іхтіофауни. Окремі з них є вкрай рідкісними і занесені в Червону книгу України: махаон (найвідоміший метелик України), п'явка медична, райдужниця велика, мурашка руда лісова, слимак виноградний, простеномфалія карпатська, мідянка, тритон гірський, саламандра плямиста, тритон карпатський, беркут, сапсан, пугач, сич волохатий, сичик-горобець, тетерук, вовк, кіт лісовий, ведмідь бурий, благородний олень, рись звичайна, борсук, горностай, видра річкова, форель, лосось дунайський, тощо.

На території парку є особлива цінність, господарська і туристична привабливість – кляузи (з нім. «klause» – ущелина, перевал). Це гідротехнічні споруди, греблі зі шлюзами, які використовувались для сплаву лісу гірськими річками, серед них: Перкалаб, Балтагур, кляуза кронпринца Рудольфа, Лостун (Додаток Е). Кляузи будували за часів Австро-Угорщини. Зараз кляузи не

виконують свої функції, їх демонтовують, щоб забрати бар'єри міграції риб [14].

Проходячи по території Гриняво-Чивчинських гір можна натрапити на штольні. Зокрема, на території парку є штольня під Прелучним, де колись добували марганцеву руду. Туристи можуть оглянути лише вхід в штольню, оскільки вона в значній мірі заповнена водою. В період Другої світової війни на горі Лостун німці збудували штольню для видобутку марганцевих руд. Зараз частково збережений отвір, а хід майже завалений.

На території парку є декілька печер, які цікаві як з наукової, так і туристичної точки зору. Проте не всі вони доступні, а в окремі можна потрапити лише в супроводі кваліфікованого фахівця. Однією з найцікавіших є печера «Перкалаб-1», довжиною біля 35 метрів, є найбільш доступною у закладена у тріасових мармурованих вапняках. Печера «Перкалаб-2» має протяжність 31 метр, а виходячи з неї туристи мають унікальну можливість помилуватись краєвидами в долині струмка Великий Прелучний.

Біля підніжжя гори Чивчин розташовані 6 печер довжиною 3-10 метрів. Тут добре вивчати будову верхніх шарів материнської породи гори.

На території полонини Альбинська є штучне підземелля часів Першої світової війни, яке використовували ведмеді як барліг. На горі Цоркало є печера глибиною 20 метрів, проте потрапити туди туристам неможливо.

На території національного парку «Верховинський» також можна побачити унікальне явище – «вісячі болота», які розташовуються вище рівня лісу на висотах 1350-1570 метрів над рівнем моря. Найбільша їх кількість на полонині Чивчин. В урочищі Кугутарка є вісяче болото, яке живиться дощами, має округлу форму, глибиною до 1 м, розмірами 10*10 метрів. Вісячі болота мають унікальне природне різноманіття, фауну і флору [14].

Чивчинські гори – гірське пасмо Українських Карпат на території Івано-Франківської і частково Чернівецької областей. Є південно-східною частиною Мармаросько-Чивчинських Карпат. Абсолютні висоти – до 1766 м (г. Чивчин). Виділяються конічні гірські вершини – Лостун (1653 м), Чивчин (1766

м), Стіг (1635 м.) та ін. Кордон Чивчин проходить по потоках Шибений, Чорний Черемош, витoki Перкалабу. В межах Чивчин височіють г. Попадя (1526 м.), Лостун Малий (1595 м.), Штевіора (1617 м.), Палениця (1750 м.), від якої проходить хребет, що з'єднує Чивчини з Гринявськими горами. Вздовж Чивчин проходить державний кордон України з Румунією (Додаток В).

Гринявські гори – гірський масив в Українських Карпатах на крайньому південному сході Івано-Франківської області. Підносяться на межиріччі Чорного Черемоша і Білого Черемоша і є продовженням масиву Чорногора в південно-східному напрямку. Дещо хаотично розкидані конічні вершини висотою до 1590 м (г. Баба Людова) з'єднані у хребти. Південно-східним краєм Гринявські гори контактують з Чивчинськими горами. Осьову частину становить гірський хребет Пнів'є. Гребенева лінія звивиста, з численними вершинами: Розтоцька (1527 м), Скупова (1579 м.), Терниця (1553 м) та ін. [15].

Окрасою парку є річка Чорний Черемош, яка має довжину 87 км, в межах парку – 23,5 км. Чорний Черемош бере початок на висоті 1715 м в Чивчинах і має 519 приток. Це типова гірська річка з дуже швидкою течією, де водяться рідкісні види риби, а саме форель райдужна, марена [1].

На території парку є три джерела мінеральної води «Буркут». У самому серці Карпат, у верхів'ях Чорного Черемоша, поблизу населених пунктів Буркут, Шибени і Мокрин Верховинського району відомі джерела мінеральних вод, насичені вуглекислим газом з показником насиченості від 924 мг/дм³ до 1400 мг/дм³. За своїм хімічним складом вони схожі на кавказькі мінеральні води «Нарзан» і «Казбегі». Ці води використовуються у лікуванні захворювань органів травлення, нирок, жовчних шляхів, а ванни з вуглекислих вод допомагають в лікуванні захворювань серцево-судинної та нервової системи [21, с.23].

До складу НПП «Верховинський» входять такі природоохоронні території:

- геологічна пам'ятка природи «Писаний камінь – хребет, що об'єднує піщаники висотою близько 25 метрів, довжиною 60-65 і шириною 10-15 м.;
- геологічна пам'ятка «Скельний коридор Довбушанка» – скелі пісковика, які розділені коридором із стрімкими скелями близько 20 м, які простягаються на довжину 200-220 м.;
- пам'ятка природи місцевого значення «Каменець», де проростає рідкісний ендемік – деревій карпатський і є поселення орлів;
- ландшафтний заказник «Чивчино-Гринявський» з метою збереження найстарішого гірського масиву в Українських Карпатах [13].

Верховинщина – столиця одного з найсамобутніших регіонів України – Гуцульщини. Тут збережена автентика, унікальна архітектура, гірська культура і гостинність, полонинське господарство, народні промисли, традиції, побут. Слід також відзначити етнічне багатство Верховинщини, адже на території Верховинського району під охороною 23 пам'ятки архітектури, з яких 9 державного і 14 місцевого значення, з яких 12 культових споруд. На території району значна кількість музеїв, які є унікальними і відображають культуру, етнічну самобутність краю, і цікавими для відвідувачів. Все це, у поєднанні з колоритною сільською місцевістю, мальовничими ландшафтами, віддаленістю від гамірного життя великих міст дає можливість поєднувати екологічний туризм на території НПП «Верховинський» з сільським туризмом, розробляти туристичні продукти, які приваблюватимуть туристів і, при цьому, виконувати основні функції екотуризму – еколого-освітню, етнотолерантну і природоохоронну [6].

2.3 Оцінка стану розвитку екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський»

Відповідно до Положення про національний природний парк «Верховинський» на території парку здійснюється рекреаційна діяльність для

загальнооздоровчого та культурно-пізнавального відпочинку, оздоровлення та туризму в природних умовах з додержанням режиму охорони [17].

Рекреаційна діяльність здійснюється за такими напрямками:

- створення умов для організованого туризму та відпочинку в природних умовах;
- забезпечення попиту рекреантів на загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний відпочинок, туризм;
- обґрунтування та встановлення допустимих антропогенних навантажень на природно-заповідні території;
- організація інформаційної, рекламної, еколого-просвітньої діяльності серед туристів та відпочиваючих з метою формування екологічної культури, бережливого та гуманного ставлення до об'єктів природи [17].

На території національного парку «Верховинський» розвиваються такі види туризму:

- кінний, зокрема створено кінний туристичний маршрут «Від джерела до джерела», який дозволяє туристам відвідати найцікавіші об'єкти парку, мандруючи верхи на аборигенній породі коней-гуцуликів;

- фототуризм, під час здійснення якого туристи мають унікальну можливість фотографувати мальовничі природні ландшафти, об'єкти, птахів, комах, тварин, проходячи по туристичних маршрутах;

- birdwatching (бьордвочінг) – новий для України вид науково-пізнавального туризму, який дає можливість туристам спостерігати та вивчати птахів, розвивати любительську орнітологію;

- водний туризм передбачає сплави по мальовничій гірській річці Чорний Черемош (проте на сьогоднішній день в межах парку не прокладений жоден водний екомаршрут, а найближчий проходить руслом Чорного Черемоша від с. Зелене до с. Устеріки через Красник, Верховину, Криворівню, Ясенів і далі Черемошем через Мариничі, Білоберізку, Розтоки, Підзахаричі до м. Вижниці [13].

- парапланеризм – захоплюючий активний вид туризму в Гриняво-Чивчинських горах;
- велотуризм – туристи можуть самостійно розробити власні туристичні маршрути і подолати їх на велосипеді;
- екологічний туризм передбачає екскурсії та походи з бережливим ставленням до природи, розвиток екологічної свідомості та захист довкілля;
- гастрономічний туризм має особливо місце на території парку, адже території, які входять до його складу володіють унікальним гастрономічним потенціалом і туристи можуть пізнати культуру краю через його гастрономічні традиції;
- сільський зелений туризм передбачає можливість проживання туристів в сільській місцевості для ознайомлення з культурою, звичаями місцевого населення;
- пішохідний туризм по Гриняво-Чивчинському хребту.

На території парку надаються такі туристичні послуги:

- відвідування екологічних стежок та туристичних маршрутів;
- прогулянка на конях;
- розбиття наметів у спеціально відведених місцях;
- проведення фото та відеозйомок;
- спостереження за дикими тваринами;
- відвідання музеїв;
- збирання грибів та ягід, рибальство;
- катання на лижах;
- проживання в готелі чи хостелі;
- відвідування еколого-освітнього візит центру;
- оренда конференц-залу;
- оренда рекреаційного місця, альтанки.

На території національного парку «Верховинський» прокладено 7 еколого-пізнавальних туристичних маршрутів (Рис. 2.1):

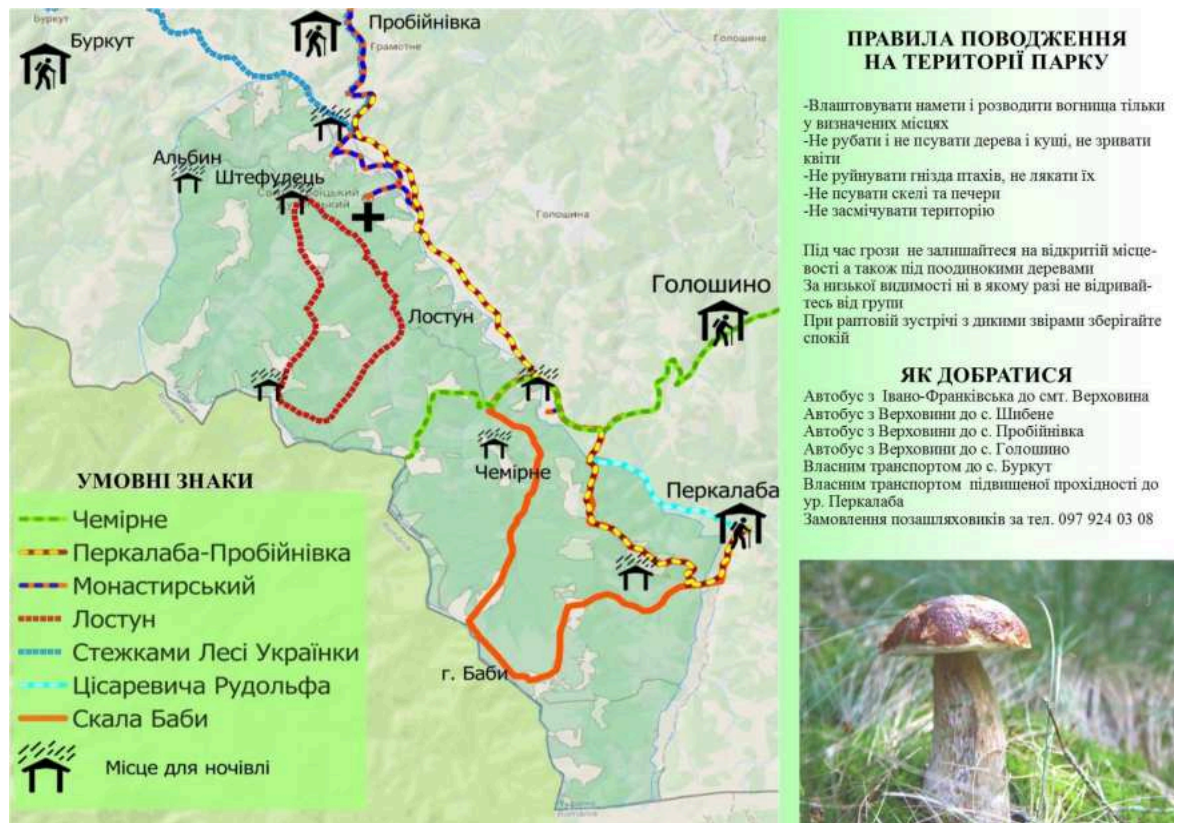

Рис. 2.1. Еколого-пізнавальні маршрути на території НПП «Верховинський»

- «Стежками Лесі Українки» – протяжність 10,5 км, легкий ступінь складності, одноденний. Зупинки на маршруті: с. Буркут – полонина Луковиця – урочище Двадцятий – с. Пробійнівка;
- «Скали Баби» (додаток 3) – протяжність 13 км, середній ступінь складності, одноденний. Зупинки на маршруті: урочище Перкалаб – кляуза кронпринца Рудольфа – діюча полонина Прелучний (тут туристам пропонують молочну продукцію, відкривається захоплююча панорама Румунських гір) – плоскогір'я Палениця (1750 м над р.м.) – урочище Балтагур – скала Баби (скали до 10-12 метрів);
- «Від джерела до джерела», унікальний кінний маршрут протяжністю 69 км, середнього ступеня складності, чотириденний за маршрутом: урочище Перкалаб (на початку маршруту озеро, в якому водяться червонокнижні тритони і крижні) – кляуза кронпринца Рудольфа – мінеральне джерело «Сірководневе» – полонина Прелучний – гора

Василькова – Веснарка – плоскогір'я Палениця – пам'ятка природи «Скала Баби» - Пір'є велике і Пір'є мале (панорама на Чивчини) – полонина Лостун – полонина «Ріжовата» (мінеральне джерело «Буркут») – Попадя – Альбинська полонина – урочище Попадінець – урочище Штефулець – урочище Попадінець – Дуконя (монастир) – діюча полонина Дуконя – хребет Пнев'є – Гаджюги – полонина Широка – полонина Глистовата – діюча полонина Прелучний – мінеральне джерело «Сірководневе» – кляуза кронпринца Рудольфа – урочище Перкалаб;

- «Чемірне» (додаток К) – одноденний маршрут середньої складності, протяжністю 8,75 км лісом і 5,25 км галявиною. Зупинки: Полонина Глистовата – полонина Широка – урочище Чемірне – полонина Баласинів – полонина Велике Пір'є;
- «Перкалаба-Пробійнівка» (додаток Л), протяжністю 25 км, середнього ступеня складності. Зупинки на маршруті: урочище Перкалаба – полонина Прелучна – гора Василькова – полонина Глистовата – полонини Широка, Мала Дуконя, Пнев'є – гора Штефулець Великий – с. Пробійнівка;
- Кляуза «Лостун» (додаток К) – автобусно-пішохідний маршрут, протяжністю 17.20 км. Зупинки на маршруті: урочище Мокрин – полонина Мокрин – полонина Лостун – урочище Лостун [14].

На території парку надаються послуги розміщення, а саме:

- в туристичному притулку в урочищі Мокринець;
- в готелі «Верховинський» в с. Верхній Ясенів, неподалік річки Чорний Черемош (додаток Н);
- в хостелі «Верховинський», який надає бюджетні послуги проживання і паркувальне місце (додаток О);
- в садибі сільського туризму, де особливо відчутний колорит карпатського гуцульського краю.

Туристів, які відвідають територію національного парку «Верховинський», мають унікальну можливість скуштувати надзвичайно колоритну і смачну гуцульську кухню, яка славиться своїми традиціями, простотою страв і унікальним смаком. Так, в колибах, ресторанах та кафе на території парку туристам пропонують спробувати банош, бриндзу, грибну юшку, гуцульський борщ, книші, гуцульські голубці, золотисту кулешу, пироги з афинами, сиром, картоплею і капустою, мариновані гриби і гриби в сметані, гусянку, вурду, шупеню та інші страви гуцульської кухні.

В межах національного природного парку «Верховинський» діє «візит-центр Ільці» (додаток Б), збудований в 2017 році в рамках проєкту «Івано-Франківщина – край для туризму». На території візит-центру функціонують кінозал, туристично-інформаційний центр, а експозиція демонструє дари природи, розповідає про явища і факти природи Карпат. Зал розділений на окремі частини, серед яких відвідувачі можуть оглянути «Інформаційну зону», «Лісову абетку», «Від найменшого до найбільшого», «Загрози та перспективи». Особливо цікаво для дітей в навчально-ігровій зоні почути звуки птахів, які водяться на території парку, а за допомогою 3D окулярів відчувати себе посеред природи Карпат [2]. На території парку створено туристичний та реабілітаційний хаб з метою відвідування парку в районі Перкалаби, розвитку сталого туризму та туристичної інфраструктури, в т.ч. інклюзивної, видання рекламної продукції тощо [25].

Висновки до розділу 2

Національний природний парк «Верховинський» є природоохоронною територією в одному з найвіддаленіших куточків Український Карпат, розташований в межах Верховинського району Івано-Франківської області. Парк знаходиться у Чивчино-Гринявських горах у верхів'ї р. Чорний Черемош і р. Перклаба, володіє потужним рекреаційно-туристичним потенціалом. На території парку є рідкісні представники флори і фауни, внесені до українських

та міжнародних червоних списків, праліси ялини європейської, а також три джерела мінеральної води «Буркут». На Верховинщині проживає одна з найсамобутніших етнічних груп – гуцули, які зберегли свої звичаї, традиції, господарство. Основне завдання парку – збереження та відтворення цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів. На території парку, в спеціально відведених місцях, дозволяється рекреаційно-туристична діяльність, зокрема екологічний туризм. Тут прокладено 7 еколого-пізнавальних маршрутів, створено туристичний візит-центр в с. Ільці, надаються туристичні послуги, зокрема проживання в готелі, хостелі чи садибах сільського туризму, прогулянки на конях та велосипедах, проведення фото та відео зйомок, спостереження за дикими тваринами, птахами тощо. На території парку є можливість розвивати різні напрямки екологічного туризму при умові дотримання норм рекреаційного навантаження та збереження природи.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ЕКОТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ВЕРХОВИНСЬКИЙ»

3.1 Проблеми та шляхи розвитку екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський»

Екологічний туризм на території України в цілому, і національних природних парків, зокрема, є все ще недостатньо розвиненим. Саме тому, пріоритетним завданням для національного парку «Верховинський» є підвищення екологічної свідомості серед населення, популяризація екологічного туризму, екологічних цінностей, необхідності природоохоронної діяльності та сталого використання ресурсів, формування екологічного туристичного бренду національного парку.

Розвиток екологічного туризму на території НПП «Верховинський» гальмують такі фактори:

- низька екологічна свідомість населення;
- відсутня культура відвідування національних парків як туристичних об'єктів, недостатнє сприйняття та розуміння екологічного туризму з боку населення;
- недостатнє позиціонування власне туристичного екологічного напрямку національного парку «Верховинський»;
- погана транспортна доступність до парку;
- недосконала нормативно-правова та понятійна база екологічного туризму в Україні;
- недостатня кількість інвестицій для розвитку даного виду туризму на території парку, економічної підтримки з боку держави;
- відсутність чіткої та зрозумілої інформації для потенційного туриста щодо доступності екологічних маршрутів, можливості трансферу до початкової та кінцевої точки маршруту, логістики, навігації тощо;

- низький рівень маркетингу екологічного туризму на території парку;
- недостатня кількість та якість пропонованих платних послуг, які має право надавати національний парк, відповідно до постанови «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду» [24];
- недостатня поінформованість населення про туристичну пропозицію екологічного туризму на території парку;
- недостатня співпраця з туристичними операторами, туристичними агенціями, гідами, екскурсводами та іншими суб'єктами туристичної діяльності України щодо розробки, впровадження та популяризації екологічних туристичних продуктів на території парку;
- практично відсутня пропозиція якісних екологічних туристичних продуктів в межах парку, які відповідають міжнародним стандартам екологічного туризму;
- недостатня кількість кваліфікованих кадрів на території парку, які спеціалізуються на наданні еко-туристичних послуг, екологічному туроперейтингу, ціноутворенню, маркетингу і менеджменту у сфері екологічного туризму;
- недостатня співпраця з ЗМІ щодо популяризації екологічного туризму в цілому, і на території парку, зокрема;
- недостатня залученість місцевого населення в розвиток екологічного туризму на території парку.

Розвиток екологічного туризму матиме позитивний економічний вплив як на сам парк «Верховинський», та і на розвиток місцевої громади, зокрема:

- створення робочих місць для місцевого населення;
- фінансові надходження для парку за рахунок отримання плати від туристів за користування туристичними послугами парку;
- фінансова незалежність парку;
- підвищення попиту на місцеві ремесла, кухню, культуру, традиції.

Розвиток екологічного туризму неможливий без підтримки з боку держави. Так, зокрема, необхідна:

- активна інвестиційна допомога на державному рівні із залученням іноземних інвестицій, грантів;
- чітка система штрафів з для фізичних і юридичних осіб у випадках завдання шкоди довкіллю: сміття, використання хімічних речовин, розведення багаття в недозволених місцях тощо;
- співпраця з місцевими громадами, формування екологічної свідомості населення, популяризація розуміння ролі і значення екологічного туризму для сталого розвитку території;
- співпраця з приватним туристичним бізнесом;
- проведення загальнодержавних та локальних екологічних освітніх заходів;
- законодавча підтримка розвитку екологічного туризму, адже попри згадку поняття «екологічний» (зелений) туризм в Законі України «Про туризм», в ньому нема чіткого регулювання специфіки організації, особливостей розвитку екологічного туризму в Україні;
- розвиток туристичної інфраструктури, підвищення доступності для туристів до окремих об'єктів парку;
- підтримка місцевої громади;
- раціональне використання ресурсів, мінімізація відходів, використання альтернативних джерел енергії;
- розвиток екологічних закладів розміщення (еко-котеджі, кемпінги і глемпінги, екологічні готелі, еко-комплекси) та харчування, які відповідають міжнародним стандартам екологічного туризму.

Проаналізувавши специфіку та досвід організації екологічного туризму на вітчизняному та зарубіжному туристичному ринку, пропонуємо рекомендації з розвитку екологічного туризму на території НПП «Верховинський»:

- покращення транспортної доступності до парку;

- розробка, маркування, впровадження та популяризація екологічних туристичних маршрутів та екологічних стежок по території парку, зокрема водних, кінних, піших, велосипедних;
- розробка комбінованих екологічних турів з поєднанням відвідання парку і навколишніх населених пунктів, з метою вивчення культури, традицій, побуту сільських мешканців;
- співпраця парку з туристичними операторами та агентами, гідами, екскурсоводами, туристично-інформаційними центрами та іншими суб'єктами туристичної діяльності. Важливо, щоб туристичні фірми пропонували і популяризували екологічні тури, наголошуючи при цьому на їхню користь, привабливість;
- організація екологічних таборів для школярів, студентської молоді і всіх охочих;
- розробка та популяризація екологічних маршрутів для осіб з особливими потребами;
- організація спеціалізованих спортивних заходів, ігор, змагань, конкурсів, виставок тощо;
- можливість контрольованого збирання ягід і грибів;
- прогулянки екологічними стежками на території парку;
- популяризація місцевої продукції (їжа, напої, місцеві вироби);
- організація та проведення екологічних свят, фестивалів, конференцій тощо, з метою популяризації екологічного туризму, формування екологічної свідомості населення;
- організація екологічних екскурсій по території парку з метою підвищення екологічної освіти населення, можливість вивчення природних комплексів, об'єктів в природних умовах, глибше пізнання флори і фауни парку;
- організація екологічних таборів для дітей, що дасть можливість долучати їх до екологічної освіти, причеплювати любов до природи і шанобливе ставлення до неї, вивчення взаємозв'язку живих організмів, важливість і цінність збереження біорізноманіття;

- надання послуг з розміщення і харчування туристів з дотриманням режиму охорони;
- надання екологічних видів транспорту;
- надання послуг оренди індивідуального та групового туристичного спорядження, прокату велосипедів;
- можливість придбання екологічних продуктів харчування;
- розробка та реалізація якісної екологічної сувенірної продукції;
- розробка та реалізація привабливої промо-кампанії українською та іноземними мовами для пропагування екологічно свідомого відвідування національного парку «Верховинський»;
- відкриття музею-скансену просто неба на території парку, де буде представлена експозиція етнографічного багатства краю.

На окрему увагу заслуговує розвиток велосипедного туризму на території парку, адже для цього є всі передумови. Віддаленість від населених пунктів, недостатня кількість промаркованих велосипедних маршрутів та інформаційне забезпечення призводить до низької обізнаності туристів щодо можливостей велосипедних подорожей на території парку.

На сьогодні відчувається гостра нестача туристичних операторів екологічного туризму. Для розвитку екологічного турсервісу та формування якісного екологічного туристичного продукту на території національного парку «Верховинський» турсервісерам необхідно налагодити партнерські відносини з:

- адміністрацією парку (з метою формування екологічних турів із відвіданням парку з дотриманням всіх вимог);
- закладами розміщення як на території парку, так і в його околицях (кемпінги, пансіонати, притулки, будинки відпочинку, садиби сільського зеленого туризму, готелі, мотелі, наметові містечка, гостинні двори тощо);
- закладами харчування (ресторани, колиби, кафе, їдальні, кав'ярні, заклади, кейтерингові підприємства тощо);
- транспортними підприємствами;

- рекламно-інформаційними закладами туристичного спрямування (зокрема, на території парку діє туристично-інформаційний візит центр та туристичний хаб);
- екологічними центрами, об'єднаннями та організаціями з метою співпраці і популяризації екологічних туристичних продуктів;
- відділом культури Верховинської селищної ради;
- місцевими туристичними агенціями.

Окремо відзначимо необхідність співпраці туристичних операторів з локальними виробниками туристичних послуг, місцевим населенням, яке є скарбницею традицій, культурної спадщини народу.

Особлива роль в популяризації екологічних турів, як складової екотуризму, є інформаційна маркетингова діяльність серед населення. Важливо не лише володіти ресурсами, фахово створити якісний туристичний екологічний продукт, але й донести його до споживача. Тут важлива співпраця із засобами масової інформації, рекламними агенціями, представниками туристичного бізнесу. Еко-туристичні заходи повинні проходити за участі ЗМІ, контент-мейкерів соціальних мереж. Еко-туристична реклама має бути емоційною, атрактивною, простою і доступною, щоб зачепити потенційного споживача, заохотити відвідати парк. У всіх промо-акціях слід не забувати про важливість екологічного ставлення до природи, щоб люди розуміли куди і для чого вони йдуть чи їдуть, щоб свідомо обирали маршрут туру. Рекламні ролики мають подавати батькам інформацію, що відвідавши такий екологічний тур чи екологічний табір, дитина зможе навчитись чогось нового, навчитись шанувати та піклуватись про природу, при цьому зможе оздоровитись та відпочити.

Особливу увагу хочемо приділити необхідності розробки та популяризації екологічних турів на території парку або із поєднанням відвідування парку та навколишніх територій.

Екологічні тури передбачають відповідальні туристичні подорожі за певним маршрутом, в конкретні терміни і набором туристичних послуг з метою

вивчення та збереження природи, формування екологічної свідомості, турботи про навколишнє середовище.

Розробляючи екологічні тури слід ретельно підходити до його формування, враховуючи:

- вік учасників, статеву структуру учасників туру;
- бажану тривалість туру, сезонність, побажання учасників туру;
- ставлення учасників до екологічної проблематики;
- загальна інформованість учасників про специфіку екотурів та попередній досвід участі в таких турах;
- наповненість та унікальність туру (краєвиди, піші прогулянки, сплави, можливість спостереження за рослинами, тваринами, птахами тощо);
- можливість вивчення культури місцевого населення, національного одягу, історії, локальної кухні, ремесл, архітектури тощо);
- засоби розміщення та харчування на маршруті;
- наявність професійних кваліфікованих гідів на маршруті з високою екологічною, географічною, краєзнавчою освітою, обізнаністю з культурою та історією місцевого населення;
- можливість активних занять в турі;
- рівень допустимого рекреаційного навантаження, обсягів використання природних ресурсів.

На території національного природного парку «Верховинський» доцільно розвивати:

- етно-екологічні тури – вивчення специфіки однієї з найцікавіших етнічних груп, які проживають на території національного парку і в його околицях – гуцулів. Вивчення традицій їхнього способу життя у зв'язку з взаємодією з навколишнім середовищем, розуміння їх співіснування з природою. Національний парк має унікальне віддалене розташування, де яскраво збережена національна самобутність населення, історико-культурна спадщина, колоритні традиції та звичаї, фольклор (наприклад, гуцульська коляда), локальна місцева кухня, гуцульські традиції ведення побуту тощо;

- археологічні екотури, які передбачають вивчення взаємодії людини і природи з найдавніших часів (наприклад, організація екоподорожі до пам'ятки «Писаний камінь»);
- геоecологічні тури, які передбачають формування в туристів розуміння ролі і місця людини у природі, її впливу на навколишнє середовище та залежність від природи;
- еколого-ботанічні тури, які мають на меті вивчення флори парку, яка є унікальною і потребує охорони (зокрема, організація екотурів в урочище «Прелучний», до гідрологічної пам'ятки «Висяче болото» тощо);
- зооекологічні тури та bird-watching тури, які передбачають організацію турів з метою вивчення фауни парку в природних умовах, без завдання шкоди його мешканцям та з дотриманням режиму охорони;
- акваecологічні тури дають можливість вивчати гідрологічне різноманіття парку, зокрема в межах гідрологічного заказника «Ріка Чорний Черемош»;
- екологічні спелеотури для дослідження печер та штолень парку;
- екскурсійні тури в межах національного парку, які передбачають прогулянки по екологічних стежках парку самостійно або в супроводі кваліфікованого екскурсовода з пізнавальною метою;
- екологічні тури сільського туризму, які передбачають можливість пізнати специфіку та особливості проживання в сільській місцевості, культуру, побут і традиції місцевого населення, можливість зупинитись на вікенд в агрооселях;
- вікенд-еко-тури, які передбачають короткотерміновий відпочинок туристів;
- активний екологічні тури, що мають на меті пізнання природи національного парку за допомогою спортивного спорядження в спеціально відведених місцях, зокрема, рафтинг (р. Чорний Черемош), трекінг (пішохідні маршрути по високогір'ю), скелелазіння, велотури та кінні екологічні тури;

- оздоровчі та ретрит/йога екотури – можливість відпочити в тишині у віддалених районах, усамітнення, єднання з природою, духовне і фізичне відновлення;
- конгресові наукові екотури для науковців-екологів з метою наукових досліджень на території парку, вивчення природних об'єктів та явищ;
- ділові екотури передбачають подорожі підприємців з метою ознайомлення та обміну досвідом у галузі екотехнологій, безвідходного виробництва, альтернативної енергетики, утилізації відходів, раціонального природокористування, охорони природи, відтворення природного середовища.

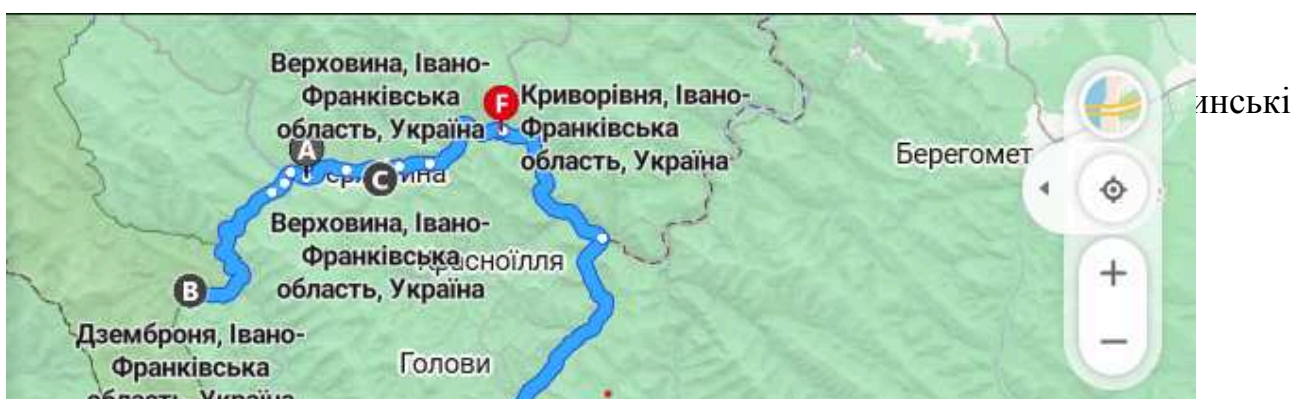
Особливо акцентуємо на вкрай важливій складовій розвитку екологічного туризму на території національних парків в цілому, і на території НПП «Верховинський», зокрема. Йдеться про необхідність чіткого контролю за рекреаційним навантаженням на територію парку, дозволеної кількості відвідувачів, дотримання норм охорони, тиші в зонах, де допустима рекреаційно-туристична діяльність

3.2 Розробка екологічно-пізнавального туру як рекомендація щодо розвитку екологічного туризму на території НПП «Верховинський»

Програма перебування екологічно-пізнавального туру «Верховинські еко-мандри»

В програмі туру: прогулянка еколого-пізнавальним маршрутом «Цісаревича Рудольфа» – відвідання музеїв гуцульського побуту – дегустація гуцульських страв – відвідання еколого-освітнього візит-центру – сплав р. Чорний Черемош – проживання в закладах розміщення в самому серці Карпат.

Маршрут туру: Ільці – Дземброня – Верховина – с. Перкалаб – с. Верхній Ясенів – Верховина (Рис.3.1).

День 1.

- Початок туру в с. Ільці. Відвідання візит-центру національного природного парку «Верховинський». Ознайомлення з інтерактивною експозицією центру, процесів, явищ дикої природи Карпат.
- Гуцульський обід в колибі «Корчма у Мойши» в с. Ільці.
- Прибуття в с. Дземброня.
- Підготовка до сплаву по р. Чорний Черемош.
- Сплав розпочинається біля кемпу «Білий Слон» (Додаток П) в с. Дземброня, загальна тривалість сплаву близько 3,5 год. В залежності від побажань учасників та їх фізичної форми, пропонується сплав на рафтах, надувних каяках, пакрафтах. На початку маршруту є зручні переодягальні, прокат гідрокостюма, гідровзуття, шолома, жилета входить у вартість.
- Прибуття в кемп «Білий Слон». Нічліг на території кемпінгу «Білий слон» на висоті 720 м в с. Дземброня, на березі р. Чорний Черемош в самому серці Українських Карпат НПП «Верховинський».
- Вечеря на території кемпу.

День 2.

- Сніданок на території кемпу в закладі «Наїдальня». Виселення.
- Переїзд у смт. Верховина – відвідання музею гуцульського побуту «У трембітаря» та музею гуцульського побуту, етнографії та музичних інструментів ім. Романа Кумлика, де відвідувачі матимуть можливість дізнатись походження, побут, життя, фольклор найкolorитнішої етнічної групи Карпат – гуцулів, можливість пограти на традиційних музичних інструментах, поспівати гуцульських співанок (Додаток С).
- Традиційний гуцульський обід в колибі «Водограй Карпат», де гості можуть скуштувати традиційні гуцульські страви – книші, бриндзу, гуцульський борщ і грибну юшку, карпатську печеню і форель, кулешу з грибами і гуцульські голубці, вареники, гусянку та багато інших гуцульських смаколиків.

□ Відвідання «Музею магії», де зібрані найкращі скарби гуцульської культури, де гостям розкажуть про карпатські місця сили, де зміцнюється людська душа і тіло.

□ Зупинка в хаті-музею «Тіні забутих предків», де на час зйомок однойменного кінофільму проживав режисер Сергій Параджанов, який прагнув сам відчутти колорит гуцульського краю, щоб передати це в своїй неймовірній картині. Тут можна приміряти традиційний гуцульський костюм, побачити автентичні предмети побуту (Додаток С).

□ Поселення в готель «Верховинський» на території НПП (с. Верхній Ясенів). Вечеря. Вільний час.

День III.

□ Сніданок в готелі.

□ Вранішній виїзд позашляховиком до с. Перкалаб. Прогулянка еколого-пізнавальним туристичним маршрутом «Цісаревича Рудольфа», який проходить по території національного природного парку Верховинський і дає можливість відвідати найцікавіші і найвіддаленіші куточки парку (рис. 3.1).

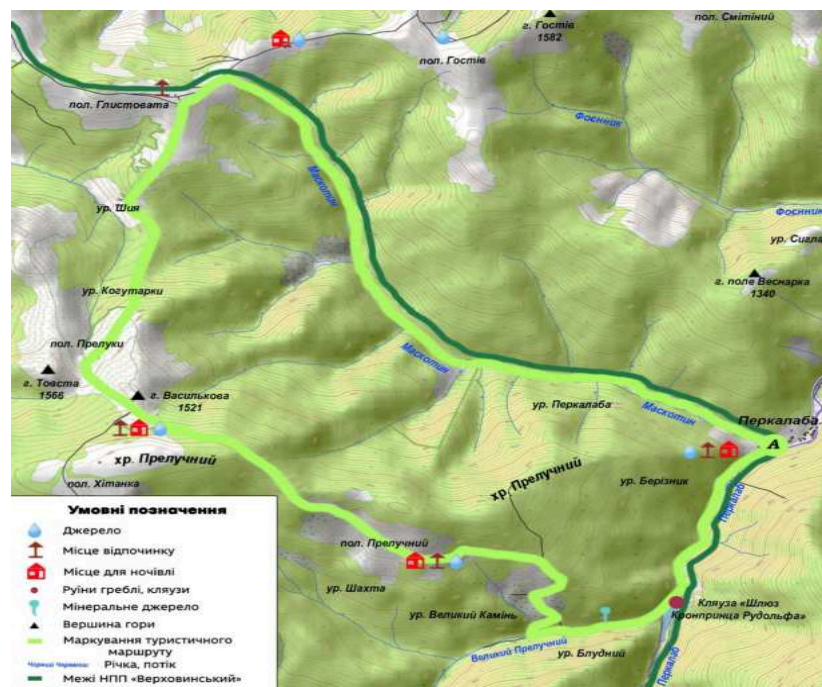

Рис. 3.1 Маршрут еколого-пізнавального маршруту «Цісаревича Рудольфа»

Маршрут легкий, пішохідний, протяжністю 13 км., починається на березі р. Черемош на висоті 960 м н.р.м.

Туристам пропонується подолати маршрут на конях, що додасть особливого колориту та вражень.

Маршрут еколого-пізнавального маршруту «Цісаревича Рудольфа»: кляуза кронпринца Рудольфа – сірководневе мінеральне джерело – полонина Прелучний – озеро, де водяться Червонокнижні амфібії, карпатські і альпійські тритони – через гору Василькова вихід на полонину Глистовата – урочище Москотин – с. Перкалаба (Додаток Р).

□ На полонині Прелучний пропонується «Полонинський обід». Тут випасають овець і корів, а з молока виготовляють унікальні екологічно чисті молочні продукти – бриндзу, вурду, будз, гусянку, масло. Туристи мають можливість спостерігати за процесом виготовлення молочних продуктів. Тут господарі розкажуть цікаві історії, познайомлять із життям чабанів.

□ Вечеря в колибі «Згарда» в с. Верхній Ясенів. Повернення в готель.

День IV

□ Сніданок в готелі.

□ Відвідання унікального музею «Дідова аптека», де є можливість пізнати цілющу силу карпатських трав, спробувати ароматні карпатські чаї та настоянки.

□ Відвідання хати-гражди – унікального гуцульського житла, де можна побачити традиційний гуцульський побут.

□ Зупинка на «Торговиці» – ринку сувенірів у Верховині, щоб на згадку про чудовий тур привезти карпатський дарунок.

□ Обід по-гуцульськи в колибі «Магурка».

□ Повернення у Веховину.

□ Завершення туру.

Перелік витрат та контактна інформація по програмі туру:

- еколого-освітній візит-центр НПП «Верховинський» в с. Ільці – дорослий – 50 грн; дитячий – 25 грн; екскурсія – 300 грн. URL: <https://verkhovynskyi-park.in.ua/mandruy/turystychni-posluhy/>;
- відвідання еколого-пізнавальних стежок на території НПП «Верховинський» – дорослий 30 грн; дитячий 15 грн. Чоловікам призовного віку потрібен дозвіл від прикордонної служби України, оскільки парк знаходиться в прикордонній зоні;
- прогулянка на конях по території НПП «Верховинський» – 60 грн/год.;
- інформацію щодо організації трансферу можна отримати у візит-центрі НПП «Верховинський» або за тел. (03432) 2-40-00, +380971586697.
- хата-музей «Тіні забутих предків» (сmt. Верховина, Жаб'євський потік) – 50 грн;
- музей «Гуцульської магії» (сmt. Верховина, Жаб'євський потік) – дорослий – 50 грн;
- музей гуцульського побуту і мистецтва «У трембітаря» (сmt. Верховина, присілок Швейково) +38 (097) 484 53 80 – Микола Ілюк. Вхідний квиток – 50 грн;
- музей «Дідова аптека» - від 45 грн/особа від 10 осіб, у вартості екскурсія, дегустація. URL: <https://didovaapteka.info/> , тел. +38 098 484 8299.
- сплав по р. Черемош зі спорядженням – від 900 грн/ос. URL: <https://ture.ua/tours/raftyng-na-chornomu-cheremoshi/>;
- кемп «Білий слон» від 250 грн/ос (намет), від 400 грн/в котеджі (с. Дземброня). URL: <https://ture.ua/camps/bilyj-slon-dzembronya/>;
- готель «Верховинський». Вартість – 600 грн. URL: <https://verkhovyna.life/hotel.verkhovynskyu/apartment>;
- обід на полонині «Луковиця» – за домовленістю (+38 (098) 018 20 67);

- колиба «Магурка» смт. Верховина. URL: <https://magurka.ps.me/>;
- колиба «Корчма у Мойши» в с. Ільці. URL: <https://verkhovyna.life/moysha/>
- колиба «Водограй Карпат» смт. Верховина, Жаб'євський потік. URL: <https://verkhovyna.life/vodohray>
- колиба «Згарда» – с. Верхній Ясенів. URL: <https://verkhovyna.life/zgarda/food>.
- Транспортні послуги для замовлення по програмі туру. URL: <https://verkhovyna.life/transport>,

Висновки до розділу 3

Попри потужний рекреаційно-туристичний потенціал, розвиток екологічного туризму на території національного парку «Верховинський» все ще недостатньо розвинений. Причинами цього є низька екологічна свідомість населення, недостатній попит на екологічні тури та їх популяризація, низька зацікавленість суб'єктів туристичного бізнесу у співпраці з національним парком, недостатня підтримка з боку держави, погана транспортна доступність, недостатній маркетинг і менеджмент екологічного туризму в цілому.

Дослідження стану екологічного туризму на території національного парку «Верховинський» показало, що для розвитку цього виду туризму слід: активізувати еколого-просвітницьку роботу серед населення; популяризувати екологічний туризм на рівні держави; розширити співпрацю національного парку з представниками туристичного бізнесу – туристичними операторами, агентами, гідами; розробляти екологічні туристичні продукти та здійснювати активний маркетинг з метою просування їх на ринку туристичних послуг; популяризувати ідею сталого розвитку території серед місцевого населення; залучати суб'єкти індустрії гостинності до розвитку екологічного туризму; популяризувати локальну кухню з екологічно чистих продуктів, зберігати та відновлювати місцеві традиції і самобутність.

Одним із шляхів розвитку екологічного туризму на території національного парку «Верховинський» є розроблений автором еколого-пізнавальний тур «Верховинські еко-мандри», який поєднує в собі відвідання еколого-освітнього візит-центру національного парку, прогулянку еколого-пізнавальною стежкою по території парку, сплав по річці Чорний Черемош, а також відвідання унікальних музеїв Верховинщини, які представляють самобутність гуцульського краю, можливість спробувати локальну кухню, познайомитись з побутом місцевого населення та пізнати його традиції. Даний тур є цікавим, пізнавальним, поєднує в собі екологічну, культурно-освітню, дозвілєву та рекреаційно-оздоровчу функцію.

ВИСНОВКИ

В процесі написання кваліфікаційної роботи було вивчено питання екологічного туризму, його функцій та завдань, специфіку організації на території національних природних парків, а також здійснено детальний аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу та діяльності національного природного парку «Верховинський» автор як передумови розвитку екологічного туризму на території парку. За результатами дослідження встановлені наступні висновки:

– національні природні парки – природоохоронні установи загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність. На території національних парків чітко регламентована рекреаційно-туристична діяльність відповідно до законодавчих норм та режиму охорони, а оптимальним видом туризму є екологічний;

– екологічний туризм означає відповідальну подорож до природних зон, збереження навколишнього середовища, підтримку добробуту місцевого населення, виховання толерантного ставлення до природи. Основні складові екотуризму – екоосвітня, природоохоронна, етнотолерантна. Цілі екологічного туризму акцентують на довгостроковому сталому розвитку, включаючи збереження природних ресурсів, отримання доходу, навчання, залучення місцевих жителів, збереження культури та традицій місцевого населення, економічний розвиток та покращення інфраструктури без завдання шкоди навколишньому середовищу;

– Національний природний парк «Верховинський» є природоохоронною територією в одному з найвіддаленіших куточків Український Карпат, розташований в межах Верховинського району Івано-Франківської області. Парк володіє потужний рекреаційно-туристичним потенціалом, естетичною привабливістю, самобутністю, в той же час є віддаленим і важкодоступним. На території парку є унікальні види флори і фауни, занесені в вітчизняні та зарубіжні червоні списки, мальовничі

ландшафти, пам'ятки природи, печери, кляузи, штольні, висячі болота, джерела мінеральної води, річки Чорний Черемош і Перкалаба, Гриняво-Чивчинський гірський масив. На території парку прокладено 7 еколого-пізнавальних маршрутів, є можливості для розвитку кінного, пішохідного, велосипедного, водного туризму, спостереження за дикими тваринами і птахами. Окрім мальовничих ландшафтів, на території парку можна познайомитись із давніми традиціями, звичаями, мистецтвом однієї з найсамобутніших етнічних груп – гуцулів;

– в Україні в цілому, і на території НПП «Верховинський», зокрема, екологічний туризм недостатньо розвинений, досліджений і популярний, причиною чого є недостатня екологічна свідомість населення, популяризація екологічного туризму з боку держави та туристичного бізнесу, недостатній попит на екологічні тури з боку населення, низька зацікавленість суб'єктів туристичного бізнесу у співпраці з національним парком, погана транспортна доступність, недостатній маркетинг і менеджмент екологічного туризму в цілому;

– для розвитку екологічного туризму рекомендовано активізувати співпрацю парку з суб'єктами туристичної діяльності в сфері екологічного туроперейтингу, органами виконавчої влади, ЗМІ, проводити активну маркетингову діяльність з просування та популяризації екологічного туризму, залучати місцеве населення та популяризувати ідею сталого туризму, покращити транспортну доступність парку, розробляти екологічні туристичні продукти, нові еко-маршрути, еколого-пізнавальні стежки тощо.

– однією з рекомендацій щодо розвитку парку є розроблений авторський екологічно-пізнавальний тур «Верховинські еко-мандри», який передбачає відвідання найпривабливіших туристичних об'єктів парку, музеїв, сплав по річці Чорний Черемош та кінну прогулянку по екологічно-пізнавальному маршруту «Цісаревича Рудольфа», зупинки біля джерел мінеральної води, кляузи, вихід на полонину та огляд мальовничих краєвидів Чивчино-Гринявських та Румунських гір, дегустація традиційної

гуцульської кухні, знайомство з місцевими гуцульськими звичаями і традиціями. Даний тур має на меті популяризувати екологічний туризм, підвищення екологічної свідомості населення, пропагування толерантного ставлення до природи під час відпочинку, має рекреаційно-оздоровчу та пізнавальну складову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гілецький Й. Р. Річки Українських Карпат. Географія. Краєзнавство. Туризм. 2008. № 5. С. 8–11.
2. Візит-центр Ільці. URL: <https://verkhovyna.life/visit.center/> (дата звернення: 25.04.2024).
3. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу. Навч. посібн. 2-е вид., переробл і доп. К.: Альтерпрес, 2004. 192 с. [192 с., іл.].
4. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: навч. посібник. К.: Альтпрес, 2009. 358 с.
5. Дубовіч А.І., Фомічева Т.Є Сучасні теоретико-методичні та практичні проблеми розвитку екологічного туризму в Україні. *Вісник ХДУ. Економічні науки*. Херсон, 2019. №33. С. 162-165.
6. Зінько Ю., Гетьман В. Екотуризм у національних парках Карпатського регіону. *Аграрний екологічний туризм у країнах Центральної та Східної Європи*. Стрий, 2004. С. 65-68.
7. Зінько Ю., Рутинський М., Кудла Н. Збереження і сталий розвиток Карпат: навчальний посібник зі сталого туризму. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/Zinko-YU.-Rutynskyy-M.-Zberezhennia-i-stalyy-rozvytok-Karpat-book.pdf> (дата звернення: 20.04.2024).
8. Коробейникова Я. С. Механізми реалізації принципів збалансованого туризму (екологічна складова). *Рекреаційний потенціал Прикарпаття: історія, сучасний стан, перспективи. Матеріали міжнародної наукової конференції «Туризм і розвиток регіону*. Івано-Франківськ, 2011. Вип.3. С. 240-245.
9. Любинський О., Касіяник І., Яцемірська Н., Якубаш Р. Науково-теоретичні та практичні аспекти розвитку екотуризму національного природного парку «Подільські товтри». *Історія та методологія наукових досліджень. Наукові записки*. Тернопіль, 2023. №2. 2023. С.17-25
10. Максимій Л.І., Гарматій Т.А., Бець М.Т. Соціо-еколого-економічні аспекти розвитку екологічного туризму в Українських Карпатах. *Економіка*

природокористування та менеджмент. Наукові праці Лісівничої академії наук України. Львів, 2020. №20. 149-161.

11. Маланюк Т.З Краєзнавство і туризм: навч. посібник. Івано-Франківськ, 2010. 200 с.

12. Мілінчук О.В. Туризм на природоохоронних територіях: перспективи розвитку в Україні. *Приазовський економічний вісник.* Запоріжжя, 2017. №5(05) С.67-71.

13. Морозюк О. Туристично-рекреаційний потенціал Верховинського національного парку в умовах розвитку екологічного туризму. *Вісник Львівського університету. Серія географічна.* Львів, 2013. № 43. Ч. 1. с. 59–68.

14. Національний природний парк Верховинський. URL: <https://verkhovynskyi-park.in.ua/> (дата звернення: 20.04.2024).

15. Николишин Ю. Велич Карпат. Львів: Априорі, 2012. 160 с. іл.

16. Паньків Н., Скрипник М. Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого розвитку туризму в Україні: виклики сьогодення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* Хмельницький, 2022, №4. С.229-240.

17. Положення про національний природний парк «Верховинський»: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів №67 від 28.08. 2020 (у редакції наказу Міндовкілля від 09.02.2021 №92). Паперова копія електронного документа.

18. Положення про наукову та науково-технічну діяльність природних і біосферних заповідників та національних природних парків: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України №1444/27889 від 18.11.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1444-15#Text> (дата звернення: 15.04.2024).

19. Пригара О.В., Грабар М.В. Екологізація туризму як умова сталого розвитку. *Національна економіка. Інтелект XXI ст.* Ужгород, 2021, №5. С. 16-19.

20. Природні парки. URL: <https://www.nationalparks.in.ua/pro-nas/> (дата звернення: 20.04.2024).
21. Природно-заповідні території та об'єкти Івано-Франківщини, за ред. М.М. Приходько, В. І. Парпан. Івано-Франківськ, 2000. 272 с.
22. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 03.05.2024).
23. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua> (дата звернення: 12.04.2024).
24. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 р. №1913. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1046-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 1.05.2024).
25. Розвиток Верховинського національного природного парку як привабливого туристичного та реабілітаційного хабу. URL: <https://forestcom.org.ua/project/Development-of-Verkhovyna-National-Nature-Park> (дата звернення: 12.05.2024).
26. Українська Асоціація Активного та Екологічного Туризму. URL: <https://www.uaeta.net/> (дата звернення: 10.05.2024).
27. Савіцька О.П., Савіцька Н.В., Погребняк Л.В. Екотуризм як важлива складова стратегії сталого розвитку України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський нац. у-т ім. В.О. Сухомлинського, 2017. №15. С. 122-128.
28. Сайт туристичної компанії «Йо» у Верховині. URL: <https://verkhovyna.life/> (дата звернення: 01.05.2024).
29. Сулік Л., Кричевська Д. Функціонування екологічних навчальних стежок та їхнє значення в екотуристичній діяльності національного природного

парку «Прип'ять-Стокід». *Рекреаційна географія і туризм. Наукові записки*. Тернопіль, 2015. №2. 153-160.

30. European Centre for Ecological and Agricultural Tourism (ECEAT). URL: <http://www.eceat.org/> (дата звернення: 04.05.2024).

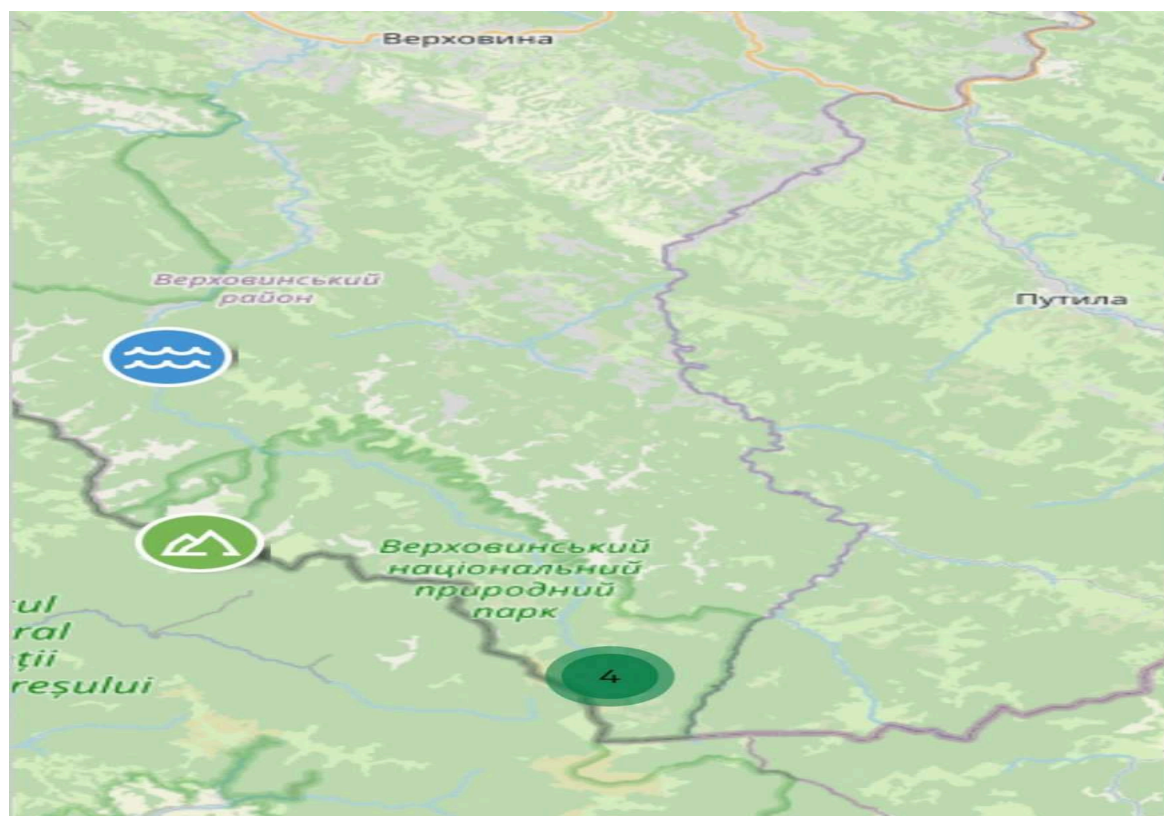
31. Ecotourism and sustainable development: a scientometric review of global research trends *Environment, Development and Sustainability* (2023) 25:2977–3003 <https://doi.org/10.1007/s10668-022-02190-0>].

32. What Is Ecotourism – The International Ecotourism Society/ URL: <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/> (дат звернення: 19.04.2024).

Національний природний парк «Верховинський»

Національний природний парк «Верховинський» на карті

Додаток Б

Візит-центр національного природного парку «Верховинський» в с. Ільці

Додаток В

Чивчинські гори

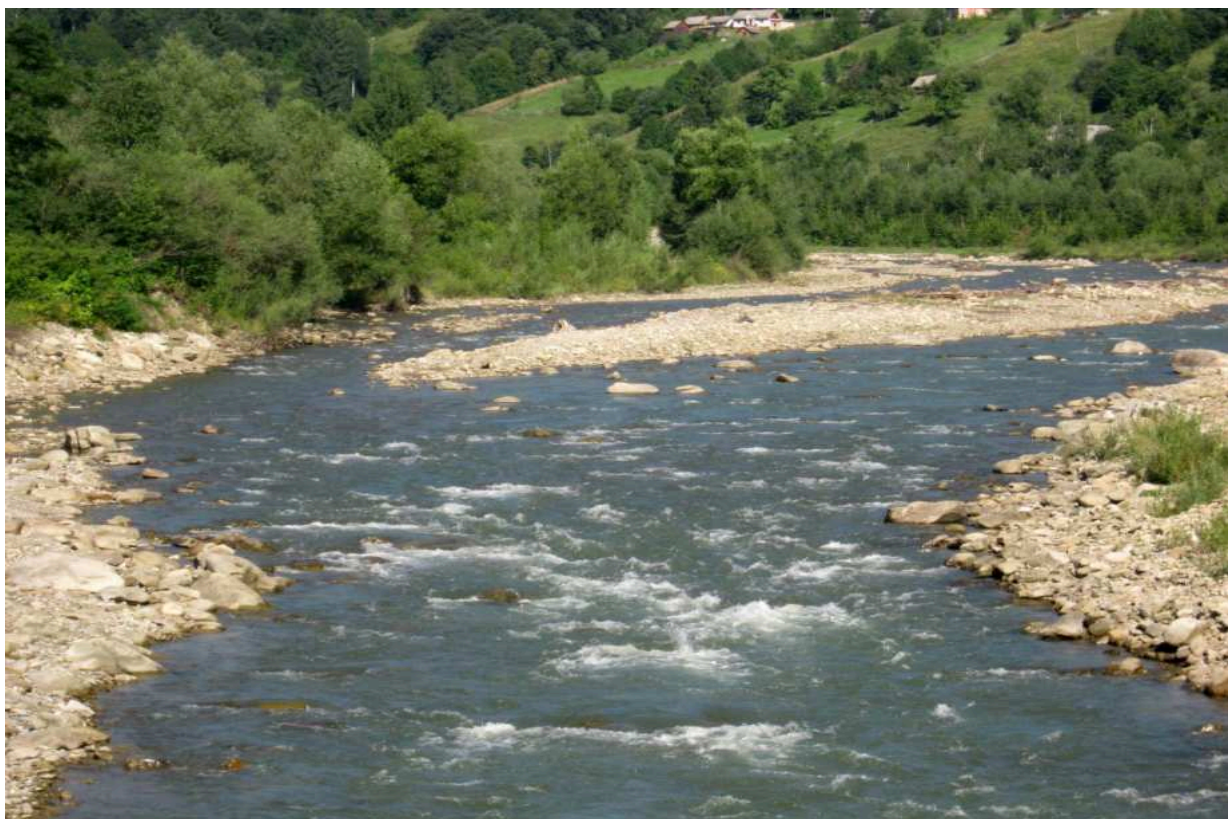
Гринявські гори

Додаток Д

р. Чорний Черемош

Додаток Е
Кляуза кронпринца Рудольфа

Додаток Ж
Штольня на Лостуні

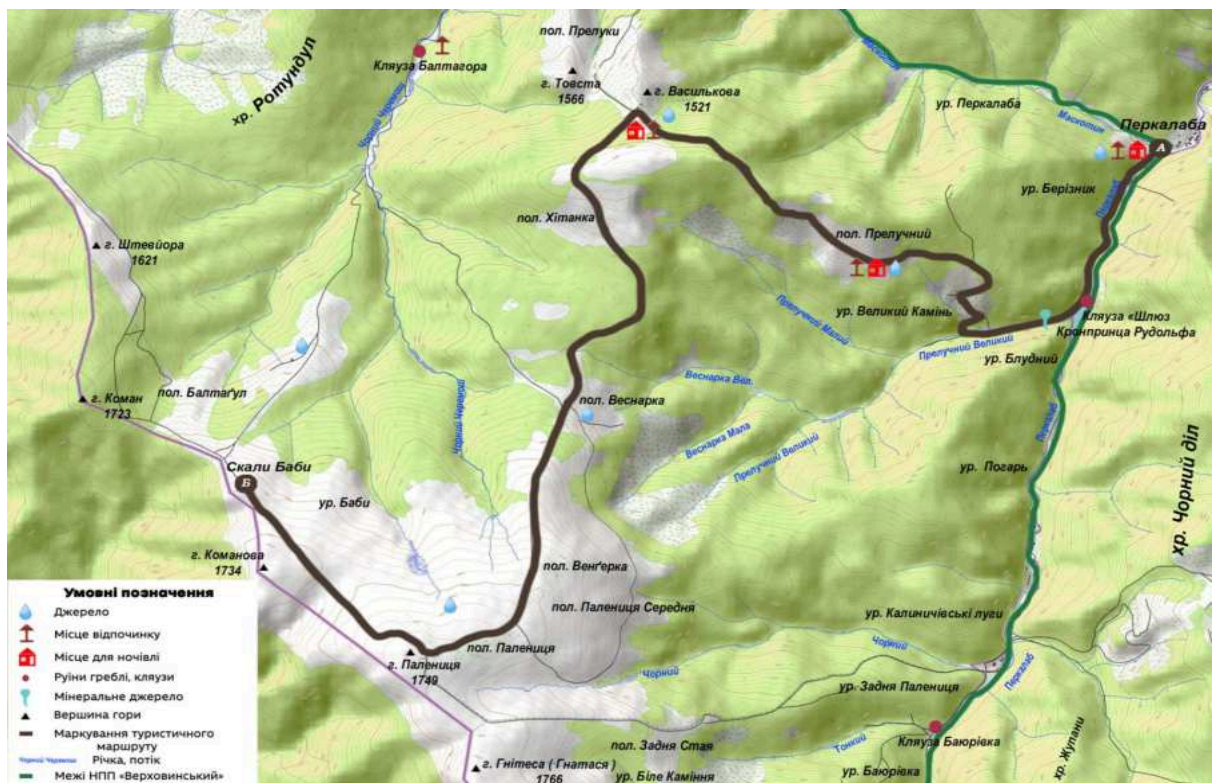

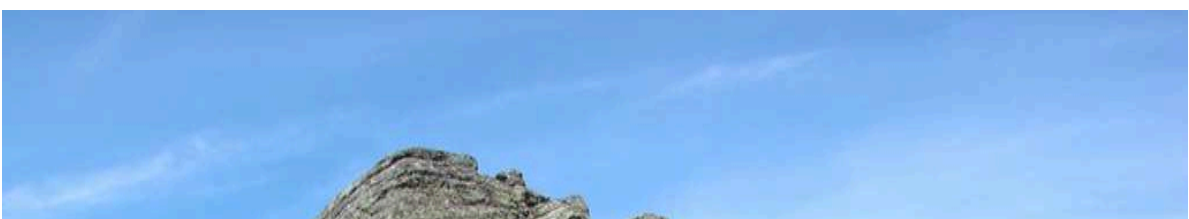
Magnovskyi Igor

Додаток 3

Еколого-пізнавальний маршрут «Скали Баби»

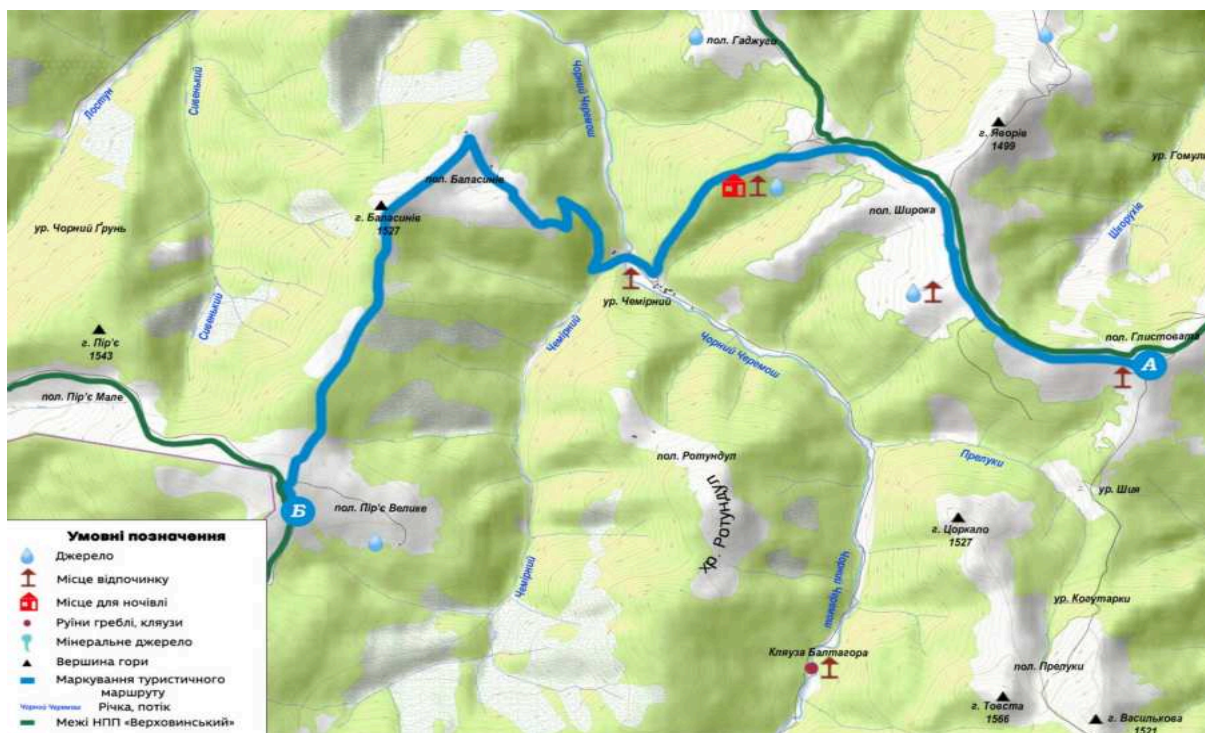

Скала «Баби»

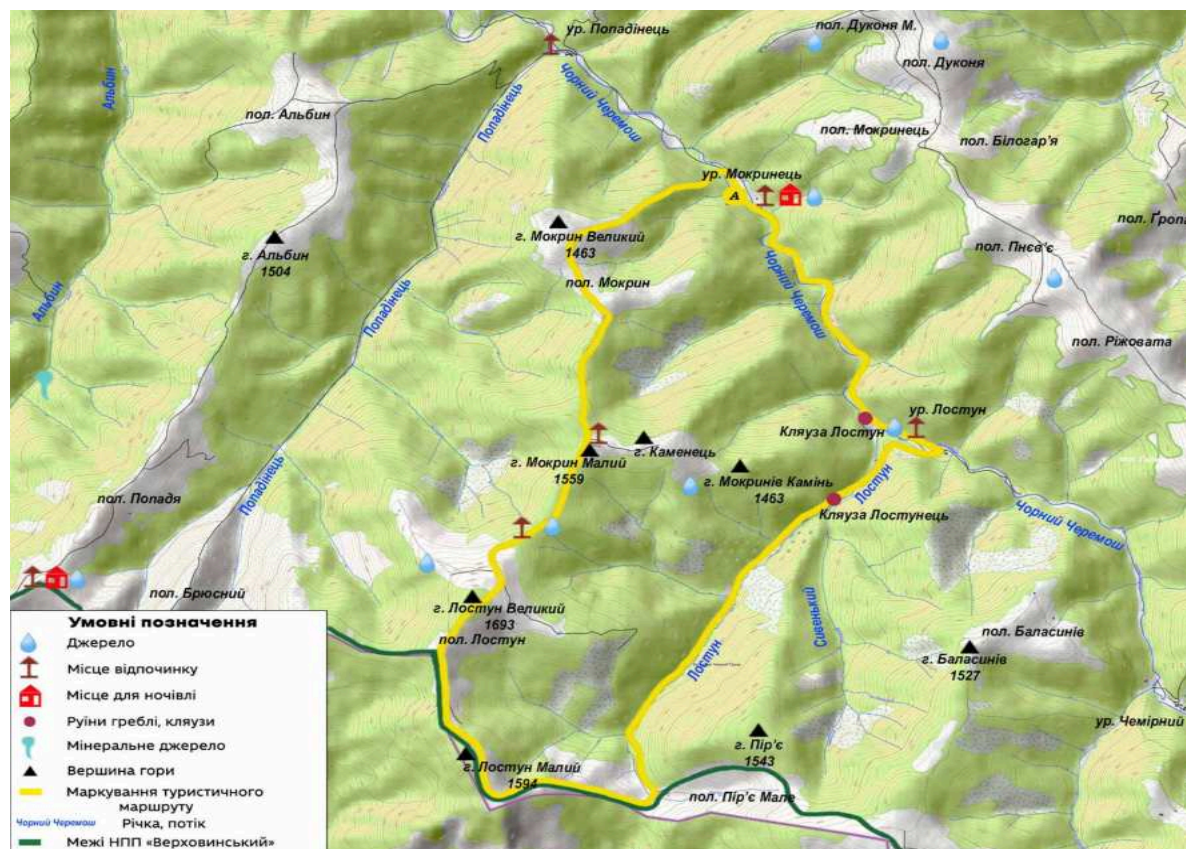

Додаток К

Еколого-пізнавальний маршрут «Чемірне»

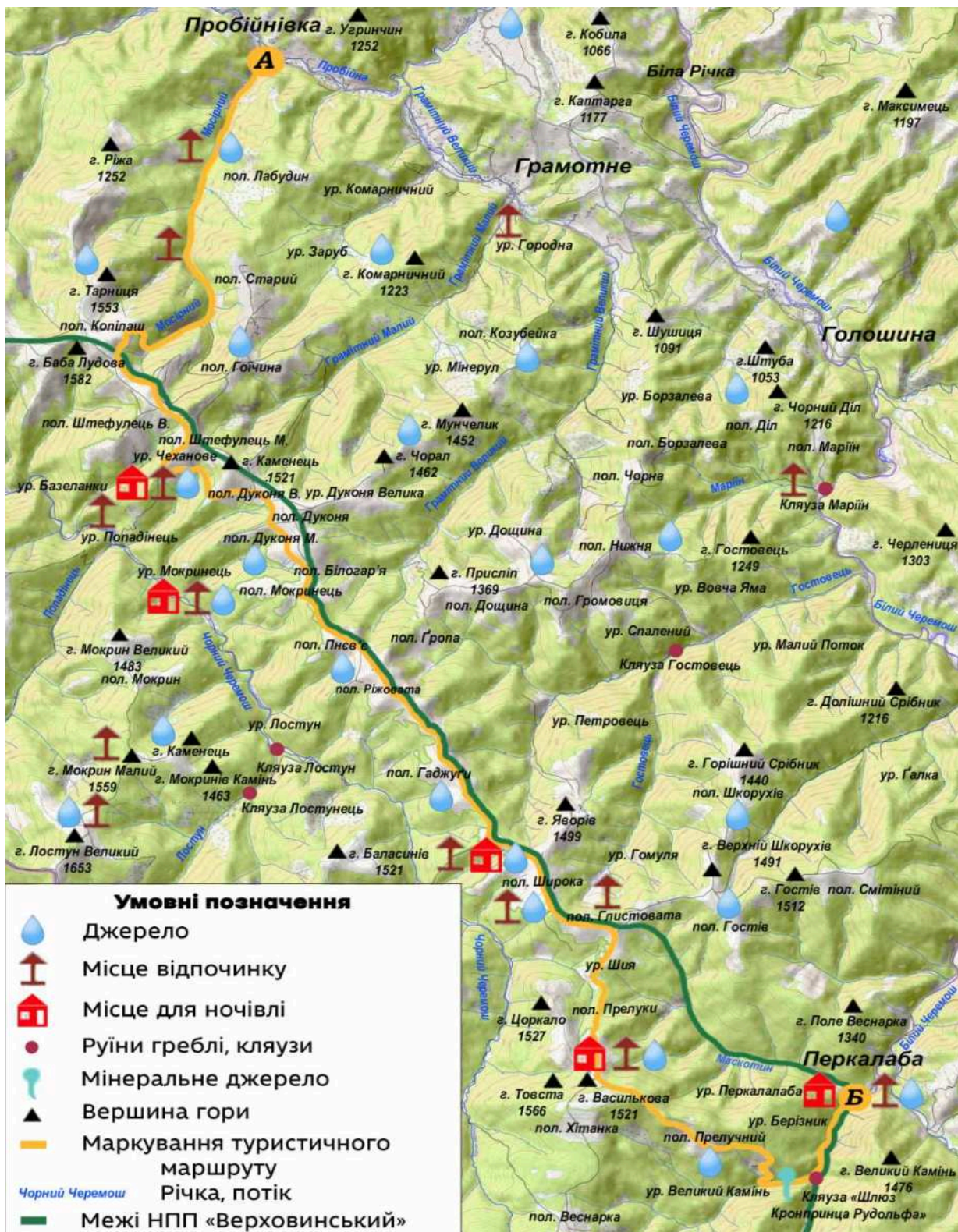

Еколого-пізнавальний маршрут «Лостун»

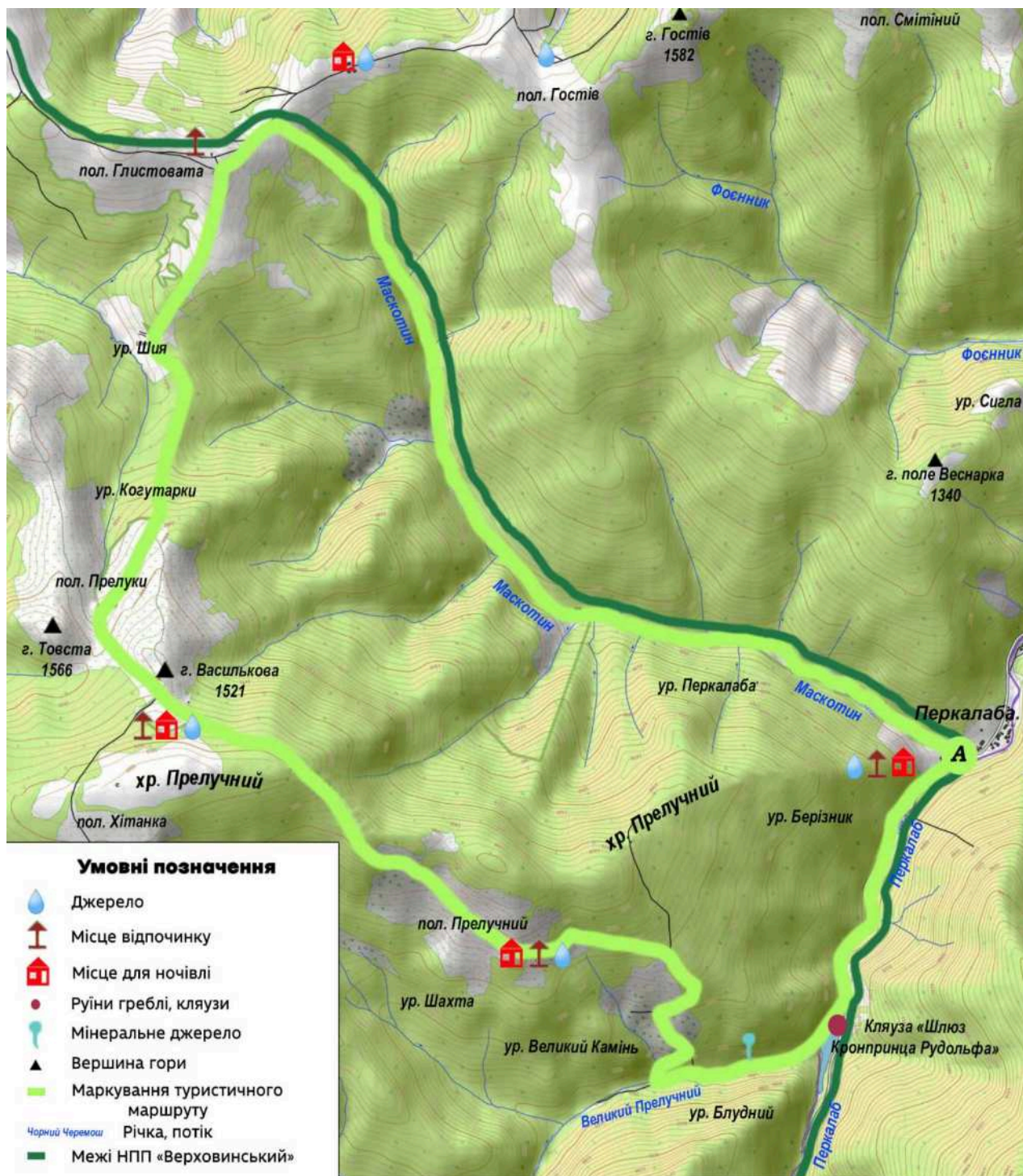
Додаток Л

Еколого-пізнавальний маршрут «Перкалаба-Пробійнівка»

Додаток М

Еколого-пізнавальний маршрут «Цісаревича Рудольфа»

Додаток Н

Готель «Верховинський» в с. Верхній Ясенів

Додаток О

Номери готелю і хостелу «Верховинський»

ГОТЕЛЬ
«Верховинський»
Комфортабельні номери за
доступною ціною

ХОСТЕЛ

Адреса: с. Верхній Ясенів
Контакти: +380960173974

Додаток П
Кемп «Білий Слон» в с. Дземброня

Додаток Р

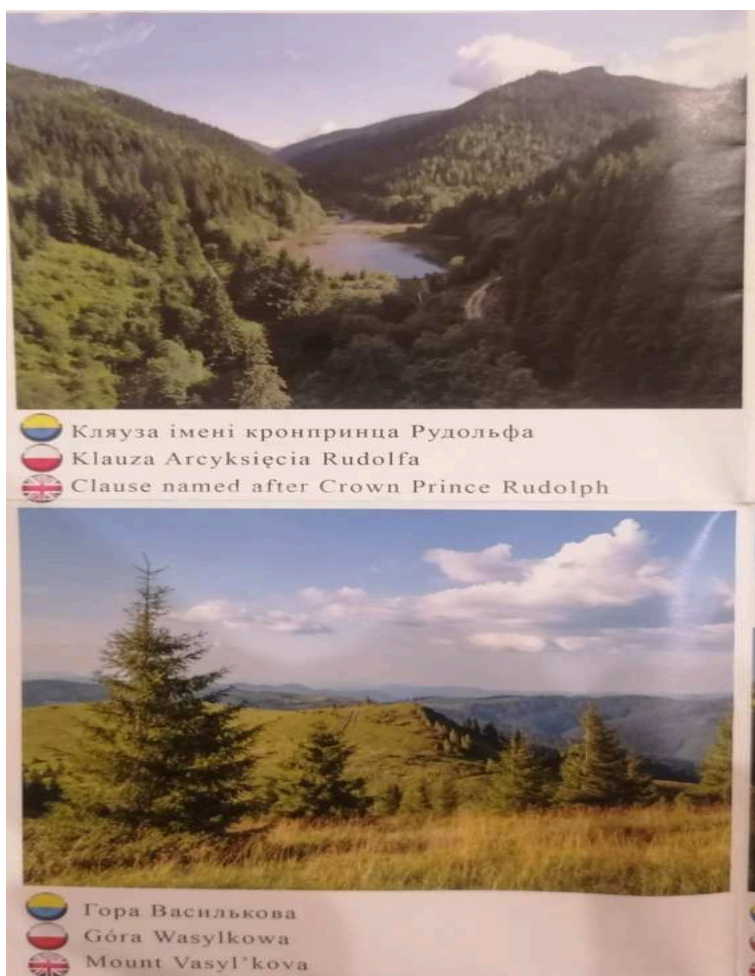
Зупинки на еколого-пізнавальному маршруті «Цісаревича Рудольфа»
Сірководневе джерело біля потоку «Прелучний», полонина Прелучний

 Сірководневе джерело біля потоку Прелучний
 Źródło siarkowodorowe koło potoku Preluczny
 Hydrogen sulfide spring near the Preluchnyi stream

 Діюча полонина Прелучний
 Czynna polonina Preluczny
 The active Preluchnyi montane meadow

Додаток С

Музей Гуцульського побуту та мистецтва «У Трембітаря»

Будинок-музей кінофільму «Тіні забутих предків»

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу

«Розвиток екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський»»

Для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Студента спеціальності – 242 «Туризм»

Бойчука Назара Васильовича

(ППП студента)

Рецензент: Директор, Михайло НЕЧАЙ

(науковий ступінь, вчене звання, посада, ППП рецензента)

Дослідження розвитку екологічного туризму на території НПП «Верховинський» є вкрай важливим, адже саме екологічний туризм на території парку є оптимальним і передбачає відповідальну подорож, яка не приносить шкоди навколишньому середовищу, виховує дбайливе ставлення до природи, підвищує екологічну свідомість населення. Актуальність дослідження даної теми пов'язана з необхідністю вивчення шляхів розвитку екологічного туризму на території парку, налагодженню співпраці з ринком туристичних послуг, а також популяризацію екологічного на території НПП «Верховинський».

Дослідження теми роботи має логічну структуру, зокрема: вивчено сутність екологічного туризму; досліджено рекреаційно-туристичний потенціал та діяльність НПП «Верховинський»; вивчено проблеми та сформовано шляхи розвитку екологічного туризму на території НПП «Верховинський»; розроблено авторський еколого-пізнавальний тур як рекомендацію щодо розвитку екологічного туризму на території НПП «Верховинський».

Матеріали роботи викладені у науковому стилі. Актуальність теми розкрито в повному обсязі, правильно поставлено мету дослідження та авторський підхід до вивчення визначеної проблематики. Оформлення роботи на високому рівні. Рекомендую виставити Назару Васильовичу оцінку «відмінно» та присвоїти кваліфікацію «бакалавр» з туризму».

Директор

 Михайло НЕЧАЙ

«04 » червня 2024 р.

Відгук

на кваліфікаційну роботу

«Розвиток екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський»

для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

студента спеціальності 242 «Туризм і рекреація»

Бойчука Назара Васильовича

(ПП студента)

Об'єктом роботи виступає національний природний парк «Верховинський». Предметом роботи є аналіз передумов та можливості розвитку екологічного туризму на території національного парку «Верховинський».

У роботі визначено поняття та сутність екологічного туризму, вивчено специфіку національних природних парків та специфіку організації екологічного туризму на їх території, проаналізовано рекреаційно-туристичний потенціал та діяльність національного природного парку «Верховинський», оцінити стан та проблеми екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський», сформовано шляхи розвитку екологічного туризму на території національного парку «Верховинський»;

Важливим аспектом є розробка авторського еколого-пізнавальним туром як рекомендацію, щодо розвитку екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський».

Матеріали роботи викладені у науковому стилі, доступною мовою, дослідження має практичних характер. Оформлення кваліфікаційної роботи відповідає вимогам, що поставлені перед кваліфікаційною роботою. Календарний план виконання роботи виконано вчасно. В підсумку кваліфікаційна робота студента Назара Васильовича допущена до захисту.

Студент

Науковий керівник

«03» червня 2024 р.

Назар БОЙЧУК

Микола ДЕПУТАТ

метадані

Заголовок

Розвиток екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський»

Автор

Бойчук Н. Науковий керівник / Експерт

підрозділ

King Danylo University

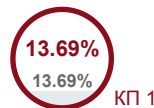
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		3
Інтервали		0
Мікропробіли		24
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		90

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

11799

Кількість слів

96010

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://slobozhanskyi.in.ua/park/	64	0.54 %
2	https://urst.com.ua/pro_pryrodno_zapovidnyi_fond/st-21	43	0.36 %
3	https://stud.wiki/ecology/2c0a65635a2bd69a4c53b89421316c36_0.html	36	0.31 %
4	https://vyzhnytskyi-park.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/Polozhennia-pro-NPP-Vyzhnytskyi-nova-redaktsiia-2.pdf	34	0.29 %
5	https://allreferat.com.ua/uk/ekologiya_prurodoohoronna_diyalnist_prurodokorustyvannya/kurs_ovaya/5794	33	0.28 %
6	http://www.ck.ukrstat.gov.ua/source/arch/2013/metod_navkolsered4.pdf	31	0.26 %

7	https://stydopedya.ru/1_30533_zemli-natsionalnih-prirodnih-i-regionalnih-landshaftnih-parkiv.html	27	0.23 %
8	https://faolex.fao.org/docs/pdf/ukr213599.pdf	26	0.22 %
9	https://vikna.if.ua/news/category/iff/2021/07/21/124293/view	25	0.21 %
10	http://tourism-book.com/pbooks/book-28/ua/chapter-1522/	24	0.20 %

з бази даних RefBooks (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з домашньої бази даних (0.42 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Технологія організації вікенд-турів на прикладі Івано-Франківської області 1/16/2024 King Danylo University (King Danylo University)	43 (3)	0.36 %
2	АНИМАЦІЙНІ ПОСЛУГИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ 6/6/2023 King Danylo University (King Danylo University)	6 (1)	0.05 %

з програми обміну базами даних (0.58 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Розвиток екологічного туризму в Україні 6/22/2021 National University Chernihiv Politechnika (NUCP) 2 (Дипломні роботи)	10 (1)	0.08 %
2	Богданова_Калуцький.docx 6/2/2020 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (VSPNU)	10 (2)	0.08 %
3	ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ПРОДУКТ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРОСУВАННЯ 12/4/2020 The Ivan Franko National University (Географічний факультет)	6 (1)	0.05 %
4	«ЗЕЛЕНА КНИГА УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВА ФОРМА КАДАСТРОВИХ ДОКУМЕНТІВ» 12/20/2019 University (Відділ організації наукової роботи)	6 (1)	0.05 %
5	Бойчук_Сіренко.docx 12/4/2023 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (VSPNU)	6 (1)	0.05 %
6	101_Екологія_Жмурко_Р.С._Сучасний_стан_та_перспективи_розвитку_рекреації_Пічура_B.I_original_02022024_130937.docx 2/5/2024 Kherson State Agrarian and Economic University (Kherson State Agrarian and Economic University)	5 (1)	0.04 %
7	тпу/Diplomni/Diplomni_2014/14d292/Ярошевської Наталії Богданівни/Ярошевська.doc 8/23/2017 V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogic University (TNPU) students work	5 (1)	0.04 %

8	tnpu/Diplomni/Diplomni_2013/13d260/Куфлінська І. В/Куфлінська І.В..docx 8/24/2017 V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogic University (TNPU) students work	5 (1)	0.04 %
9	Рекреаційна ємність природно-територіальних комплексів Яворівського національного природного парку" 6/23/2019 National Forestry University of Ukraine (Кафедра екології)	5 (1)	0.04 %
10	магістерська (відновлено).docx 4/6/2018 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (Факультет туризму)	5 (1)	0.04 %
11	tnpu/Diplomni/Diplomni_2013/13d235/Головка Ірини Анатоліївни/Дипломна робота.docx 8/24/2017 V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogic University (TNPU) students work	5 (1)	0.04 %

з Інтернету (12.70 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://vyzhnytskyi-park.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/Polozhennia-pro-NPP-Vyzhnytskyi-nova-redaktsiia-2.pdf	141 (11)	1.20 %
2	https://faolex.fao.org/docs/pdf/ukr213507.pdf	92 (8)	0.78 %
3	http://slobozhanskyi.in.ua/park/	64 (1)	0.54 %
4	https://mepr.gov.ua/files/docs/nakazy/2021/588%D0%BD%D0%B41.doc	64 (5)	0.54 %
5	https://urst.com.ua/pro_pryrodno_zapovidnyi_fond/st-21	63 (4)	0.53 %
6	https://vikna.if.ua/news/category/if/2021/07/21/124293/view	60 (3)	0.51 %
7	https://mepr.gov.ua/files/docs/nakazy/2022/4%D0%BD%D0%B41.doc	53 (3)	0.45 %
8	https://oda.od.gov.ua/odeshhyna/kultura-sport-ta-dozvillya/zaklady-sfery-kultury-sportu-ta-dozvillya/stvorennya-nacjonalnogo-pryrodnogo-parku-kuyalnyczyj/	48 (2)	0.41 %
9	https://faolex.fao.org/docs/pdf/ukr214044.pdf	48 (6)	0.41 %
10	http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/geography/article/download/1542/1600	45 (4)	0.38 %
11	https://mepr.gov.ua/files/docs/nakazy/2021/589%D0%BD%D0%B41.doc	40 (3)	0.34 %
12	https://mepr.gov.ua/files/docs/nakazy/2021/251%D0%BD%D0%B41.docx	40 (4)	0.34 %
13	https://mepr.gov.ua/files/uploads/Nakaz_new_Piryatin_N124_28_03_016.docx	37 (5)	0.31 %
14	https://stud.wiki/ecology/2c0a65635a2bd69a4c53b89421316c36_0.html	36 (1)	0.31 %
15	https://faolex.fao.org/docs/pdf/ukr213599.pdf	36 (2)	0.31 %
16	https://stydpedya.ru/1_30533_zemli-natsionalnih-prirodnih-i-regionalnih-landshaftnih-parkiv.html	33 (2)	0.28 %
17	https://allreferat.com.ua/uk/ekologiya_prurodoohoronna_diyalnist_prurodorustyvan_nya_kursovaya/5794	33 (1)	0.28 %
18	http://www.ck.ukrstat.gov.ua/source/arch/2013/metod_navkolsered4.pdf	31 (1)	0.26 %
19	https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/461nd1.docx	27 (4)	0.23 %
20	https://zakon.rada.gov.ua/go/v0456737-13	26 (2)	0.22 %

21	https://pidru4niki.com/1037120152730/pravo/osoblivosti_pravovogo_rezhimu_prirodnih_zapovidnikiv_biosfernih_zapovidnikiv_natsionalnih_prirodnih_p	25 (3)	0.21 %
22	https://ukd.edu.ua/sites/default/files/2021-05/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%BE%D1%97%20%28%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%97%29_4%20%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81_242_%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC.pdf	25 (2)	0.21 %
23	https://faolex.fao.org/docs/pdf/ukr213600.pdf	24 (1)	0.20 %
24	http://tourism-book.com/pbooks/book-28/ua/chapter-1522/	24 (1)	0.20 %
25	http://nppver.at.ua/?page5	24 (4)	0.20 %
26	http://nppn.org.ua/naukovo-doslidna-robota	24 (3)	0.20 %
27	https://unn.ua/news/kabmin-pogodiv-rozshirennya-mezh-prirodnogo-parku-verkhovinskiy	23 (2)	0.19 %
28	http://pzf.menr.gov.ua/%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%BD%D0%BF%D0%BF.html	22 (2)	0.19 %
29	http://consultant.parus.ua/?doc=09QOGAD97C	20 (1)	0.17 %
30	https://leksii.org/6-24908.html	19 (2)	0.16 %
31	https://mepr.gov.ua/files/uploads/Nakaz27428052012.doc	18 (2)	0.15 %
32	https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/75559240/	18 (2)	0.15 %
33	http://consultant.parus.ua/?doc=0AI2PE8FDD	18 (1)	0.15 %
34	https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u32/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%B9_70%20%D0%92%D1%81%D0%B5%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_7-8%20%D0%BA%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F%202016.pdf	16 (2)	0.14 %
35	http://ecology.donoda.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85-%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%B9-%D0%86%D0%86%D0%86-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%A4%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BC%D1%83.pdf	14 (1)	0.12 %
36	http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/31355/1/LUBYNSKYI.pdf	12 (2)	0.10 %
37	https://menr.gov.ua/files/uploads/nakaz_354_15.doc	11 (2)	0.09 %
38	https://www.referat911.ru/Ekologiya/rol-naconalnih-prirodnih-parku-u/434673-3011563-place1.html	11 (1)	0.09 %
39	http://lib.pnu.edu.ua/files/zbirnyky/rekreatio-2011-3.pdf	10 (1)	0.08 %
40	http://nppns.at.ua/index/about/0-2	10 (1)	0.08 %
41	https://revolution.allbest.ru/sport/01376772_0.html	10 (2)	0.08 %

42	https://ukd.edu.ua/sites/default/files/2021-03/%D0%9F%D1%80_%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B8_%D0%86%D0%86%D0%86%20%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81_%D0%B1%D0%B0%D0%BA%D0%B0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%80_2020.pdf	10 (1)	0.08 %
43	https://zakononline.com.ua/documents/show/46684_486878	10 (1)	0.08 %
44	http://www.npp.cv.ua/i/2263502.pdf	10 (1)	0.08 %
45	http://getmanski.info/index.php/ukr/territories/zonuvannya-teritoriji/zonuvannya-ta-rozpodil/441-funktsionalne-zonuvannya-teritoriji-ta-rezhim-okhoroni	8 (1)	0.07 %
46	https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/74074434	8 (1)	0.07 %
47	http://comp.ucoz.net/TSPP/KursRob/Titul15.doc	8 (1)	0.07 %
48	https://kbz.in.ua/pro-nas/napriamky-dijalnosti/nauka/	6 (1)	0.05 %
49	http://olexrada.gov.ua/base/project/rada/proekt_r_3375.pdf	6 (1)	0.05 %
50	https://studopedia.org/10-25889.html	6 (1)	0.05 %
51	http://buzkiy-gard.org/index.php/dijalnist/okhorona	6 (1)	0.05 %
52	https://elar.naiu.kiev.ua/bitstreams/476e94c3-af80-4ae5-81a8-1339cb240309/download	5 (1)	0.04 %
53	https://boikivshchyna-park.in.ua/pro-nas/pro-park/	5 (1)	0.04 %
54	https://referaty.pp.ua/abstracts/ua/ecologiya/ecologiya_4664_5.php	5 (1)	0.04 %
55	http://eco.cg.gov.ua/web_docs/2145/2019/03/docs/%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%96%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%AF%D0%9B%D0%86%D0%92%D0%A9%D0%98%D0%9D%D0%90%20.pdf	5 (1)	0.04 %
56	https://mepr.gov.ua/files/uploads/nakaz_281_15.docx	5 (1)	0.04 %

Список принятых фрагментів (немає принятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
	<p>ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА» Факультет суспільних і прикладних наук Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи</p> <p>КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА для здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на тему « Розвиток екологічного туризму на території національного природного парку «Верховинський»</p> <p>за освітньо-професійною програмою «Економіка та організація туристичної діяльності» спеціальності 242 Туризм</p> <p>Студента 4 курсу, групи Тс-20 -1 Бойчук Назара Васильовича (прізвище, ім'я, по батькові) Керівник к.г.н. Депутат М.М. (посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали) Національна шкала Кількість балів оцінка: ECTS Члени комісії (підпис) (прізвище та ініціали) (підпис) (прізвище та ініціали) (підпис) (прізвище та ініціали) (підпис) (прізвище та ініціали) (підпис) (прізвище та ініціали)</p>	